

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Bakalářská práce

Petr Dlouhý

Příchod Fictumů do Čech za vlády Jiřího z Poděbrad

**The Arrival of the Fictum Family to Bohemia during the Reign of
Georg of Poděbrady**

Praha 2022

Vedoucí práce: prof. PhDr. Lenka Bobková, CSc.

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucí mé bakalářské práce paní prof. PhDr. Lence Bobkové, CSc., které si velice vážím za její odbornou pomoc, ochotu, vstřícnost, trpělivost a cenné rady. Dále bych chtěl poděkovat panu Mgr. Lukáši Gavendovi za odborné konzultace a mým rodičům za jejich velkou podporu.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu, a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 1. 7. 2022

Petr Dlouhý

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá zapojením durynského šlechtického rodu Fictumů do česko-saských vztahů a sleduje jejich působení v českých zemích v období vlády Jiřího z Poděbrad. Nejprve stručně charakterizuje vztahy mezi Českou korunou a budoucí saskou oblastí za vlády Přemyslovců a Lucemburků. Následně se zaměřuje na Jiřího styky se Saskem, odkud pocházel právě šlechtický rod Fictumů, jimž je práce věnována. Zkoumá starší historii tohoto rodu a působení na saském dvoře. Dále jsou v práci osvětleny okolnosti odchodu Fictumů do Čech, politické pozadí tohoto odchodu a angažovanost krále Jiřího v této souvislosti. Práce se poté věnuje přijetí Fictumů v Čechách, začlenění rodu mezi místní šlechtu a rozsahu jejich majetku v zemích Koruny české.

Klíčová slova: Fictumové, Jiří z Poděbrad, šlechta, Sasko, země České koruny

Abstract

The bachelor's thesis deals with the involvement of the Thuringian noble Fictum family in Bohemian-Saxon relations and monitors their activities in Bohemian lands during the reign of George of Poděbrady. First, it briefly characterizes the relations between the Lands of the Crown of Bohemia and the area of the future Saxon region during the reign of the Přemyslids and the Luxemburghs. Subsequently, it focuses on George's contacts with Saxony, where the aristocratic Fictum family came from, whom the thesis is dedicated. It examines the older history of this family and the activities at the Saxon court. Furthermore, the work sheds light on the circumstances of the departure of the Fictums to Bohemia, the political background of this departure, and the involvement of King George in this context. The thesis then deals with the acceptance of Fictums in Bohemia, their inclusion among the Czech nobility and the extent of their property in the Lands of the Crown of Bohemia.

Keywords: Fictums, George of Poděbrady, nobility, Saxony, Land of the Crown of Bohemia

Obsah

Úvod.....	7
1. Stav bádání.....	8
1.1 Šlechta a její místo v historiografii	8
1.2 Fictumové – literatura a prameny	9
1.3 Reflexe česko-saských vztahů.....	11
2. Česko-saské vztahy	12
2.1 Wettinské „Sasko“	12
2.1.1 Wettinské kurfiřství	13
2.2 Česko-saské vztahy ve středověku.....	19
2.2.1 Jiří z Poděbrad a vztahy se Saskem.....	22
3. Fictumové ve wettinských službách	31
3.1 Počátky rodu v Sasku.....	31
3.2 Nesnadná úloha rádce	33
3.2.1 Saská bratrská válka a role rádce.....	35
3.2.2 Bratrská válka v česko-saských vztazích	43
3.2.3 Epilog pro wettinského (z)rádce.....	46
4. Fictumové v Českém království	49
4.1 Fictumové v politice českého krále.....	50
4.1.1 Česko-saské vztahy a fictumovská kauza.....	52
4.2 Fictumovské dominium v Čechách.....	55
4.2.1 Šumburk	56
4.2.2 Egerberg	57
4.2.3 Kadaň a „fictumovské“ Vierzehnheiligen	58
Závěr	63
Seznam pramenů a literatury	65
Seznam příloh.....	69

Úvod

K sepsání bakalářské práce o působení šlechtického rodu Fictumů v Čechách mě, vedle mého celkového zájmu o šlechtu, přivedla také jedna významná událost. Odehrála se v roce 2017 v mém rodném městě. Při restaurátorských pracích v kadaňském františkánském klášteře bylo po odstranění barokních zpodobnění objeveno několik náhrobků členů rodu Fictumů. Mimořádný objev ve mně vzbudil zájem blíže se s rodem seznámit.

Jelikož původní panství Fictumů nacházíme v budoucím Sasku, nedalo se při psaní práce vyhnout jednak vývoji této oblasti, jednak česko-saským vztahům. V příslušné kapitole je stručně popsán průběh vztahů za Přemyslovců a Lucemburků. Detailněji jsou poté vylíčeny vztahy za vlády Jiřího z Poděbrad, a to včetně mírového sněmu v Chebu v roce 1459. Vedle toho jsou také do práce zakomponovány životní osudy bratrů Fridricha II. Dobromyslného a Viléma III. Chrabrého, kteří v té době představovali hlavní zástupce kurfiřtského rodu Wettinů.

Je nemožné postihnout celou historii rozvětveného šlechtického rodu s jabloňovou větví v erbu. Proto jsou jen stručně nastíněny počátky Fictumů v jejich rodné zemi. Podstatná část výzkumu byla věnována rodové větvi, která se usídlila v Čechách v období správy a následné vlády Jiřího z Poděbrad. Předkládaná práce si klade za cíl pomocí analýzy pramenů a literatury přiblížit osudy příslušníků této větve v Sasku i v Čechách na pozadí česko-saských vztahů. Prostor je v práci věnován i jejich majetkové základně, kterou ve sledovaném období v Českém království drželi.

Bakalářská práce o příchodu Fictumů na území Království českého pak představuje další střípek do mozaiky působení „cizí“ šlechty v zemích Koruny české, která k nám přicházela již od dob přemyslovské vlády. Ve středověku lze zaznamenat tři velké vlny.¹ Nástup Fictumů do služeb českého královského dvora se odehrál mezi druhou a třetí vlnou a souvisel s ochranou některých saských rodů před wettinskou expanzivní mocí. Vedle seznámení s dalším cizím rodem by také mohla podnítit k dalšímu bádání, ať už konkrétně o Fictumech, či o jakémkoli jiném původně nečeském šlechtickém rodě.

¹ První byla za panování posledních Přemyslovců a souvisela s německou kolonizací pohraničí. Druhá se odehrála za vlády prvních Lucemburků, tj. Jana Lucemburského a Karla IV. Poslední přišla po roce 1526 a nástupu Habsburků na český trůn.

1. Stav bádání

1.1 Šlechta a její místo v historiografii

Dějiny šlechtických rodů a šlechty obecně se staly zvláště oblíbeným tématem různých historických prací. Tím pádem by se mohlo zdát, že předmět studia je již zcela vyčerpaný a nenabízí žádné další možnosti pro badatelskou činnost. Pravdou je, že historiků, kteří se tématem v různém časovém období zabývají, je nepočítaně.² Bohužel jejich práce zdaleka nepokrývají všechny šlechtické rody.

Šlechta se stala námětem pro velké množství odborných, ale i populárně naučných studií. Ke šlechtě existují jednak díla teoretického charakteru, jednak práce zaměřené na konkrétní známý či méně známý šlechtický rod. Patří k nim publikace vycházející v nakladatelství Lidové noviny v edici nazvané *Šlechtické rody Čech, Moravy a Slezska*. V této edici vyšly například práce věnované Hertvíkům z Rušínova³, Hrabišicům, Poděbradům, Chotkům, či situaci, v níž se šlechta nacházela po vzniku Československé republiky.⁴ Druhá edice nese název *Šlechta zemí České koruny* a vydává ji nakladatelství Vedita. Nejnověji v ní byla publikována práce Jana Kiliána z roku 2017, jenž se věnuje raně novověké měšťanské rodině z Kašperských Hor, Anbanterům z Rozndorfu. V edici byly také zpracovány dějiny rodu Kinských, Krajířů z Krajku, pánů z Krumlova či pánů z Rožmitálu. Je nutné uvést, že velká část publikací vychází i mimo tyto edice. Vedle toho také vznikají nejrůznější encyklopedie či lexikony, které se rovněž zabývají šlechtickými rody.⁵ V neposlední řadě jsou šlechtické rody také předmětem bakalářských či diplomových prací.⁶

² Mezi jinými například Petr Mašek, Václav Bůžek, Robert Novotný, Robert Šimůnek, Ivo Cerman, Filip Binder, Marie Mžysková, Tomáš Baletka, Aleš Valenta či Petr Vorel.

³ Vyšla v roce 2021 a je tím pádem aktuálně nejnovější.

⁴ HAZDRA, Zdeněk, *Šlechta ve službách Masarykovi republiky mezi demokracií a totalitními režimy*, Praha 2015.

⁵ Například JUŘÍK, Pavel, *Encyklopedie šlechtických rodů*, Praha 2014; ŽUPANIČ, Jan, FIALA, Milan, STELLNER, František, *Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české*, Praha 2001; HALADA, Jan, *Lexikon české šlechty. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti*, Praha 1992.

⁶ GAVENDA, Lukáš, *Páni Hasištejnští z Lobkovic na sklonku středověku*, diplomová práce FF UK, Praha 2008; LECHMANOVÁ, Monika, *Společenský a politický vzestup Kostků z Postupic v druhé polovině 15. století*, bakalářská práce FF UK, Praha 2011; GERLEOVÁ, Jana, *Počátky a vzestup pánů z Házmburka*, diplomová práce FF UK, Praha 2018.

Pokud se ale na výrok o vyčerpanosti tématu podíváme blíže a přečteme si některé práce, nalezneme v tomto tvrzení určité trhliny. Zjistíme například, že je prostor věnován pouze určitému období⁷ či určitým významným osobnostem. Tento nedostatek lze přisoudit tomu, že oblast dějin šlechtických rodů je velice široká, a tak se zde vždy najde prostor pro nová bádání.

Ještě více jsou poté nedostatky vidět ve výzkumu tzv. „cizí“ šlechty. I přesto, že tyto převážně říšské rody u nás postupně zdomácněly, jsou v české šlechtické historiografii upozaděny. Je to velká škoda, protože i členové cizích rodů měli velice často vliv na rozhodování českého panovníka. Z toho důvodu by česká šlechtická historiografie měla cizím rodům věnovat mnohem více prostoru, než jim aktuálně věnuje. První články s tematikou cizí šlechty napsala před časem Lenka Bobková⁸, která vedla i několik studentských prací zaměřených na historii jednotlivých rodů, které přišly do Čech z Míšeňska či Vogtlandu.⁹ Z hlediska právního se usídlení cizí šlechty v Čechách v raném novověku zabývá Marek Starý.¹⁰

1.2 Fictumové – literatura a prameny

Durynský rod Fictumů byl od druhé poloviny 15. století do 20. let 17. století také součástí české šlechty. I když někteří členové rodu zastávali poměrně významné posty na českém královském dvoře, ucelená monografie, jež by reflektovala dějiny rodu, v českém historiografickém prostředí stále chybí. Poměrně malý prostor jim je věnován v *Ottově slovníku naučném*. Dalším zdrojem pro zkoumání rodu je dílo Rudolfa Urbánka, který ve svých *Dvou*

⁷ Většinou se jedná o počátky a období rozkvětu rodu

⁸ BOBKOVÁ, Lenka, *Cizí šlechta usazená v severních Čechách do poloviny 17. století*, in: BOBKOVÁ, Lenka (ed.), *Život na šlechtickém sídle v 16.-18. století*. Sborník příspěvků z konference na Pedagogické fakultě UJEP v Ústí nad Labem 30.-31. října 1991, Ústí nad Labem 1992, s. 99–113; Táž, *Cizí šlechta v politickém systému předbělohorských Čech*, in: Gryspekové a předbělohorská šlechta. Sborník příspěvků ze semináře konaného v Mariánské Týnici 21.–23. května 1997, Mariánská Týnice 1998, s. 3–10.

⁹ HEROUTOVÁ, Kateřina, *Páni ze Šumberka. Historie rodu v Království českém (od poloviny 13. st. do 1. poloviny 15. st.)*, diplomová práce FF UK, Praha 2009; JIRSÍK, Tobiáš, *Páni z Koldic a páni z Bergova na českém královském dvoře v 15. století*, diplomová práce FF UK, Praha 2018.

¹⁰ STARÝ, Marek, *Cizozemci a spoluobyvatelé. Udělování českého obyvatelského práva (inkolátu) v době předbělohorské*, Praha 2018.

studiích o době poděbradské a čtyřdílném cyklu nesoucím název *Věk poděbradský*¹¹ zakomponoval fictumovský příběh do velice podrobného líčení doby Jiřího z Poděbrad. Třetím pilířem představujícím pro české prostředí rod Fictumů byl August Sedláček, který je na příslušných místech zmiňuje ve svém celoživotním díle *Hrady, zámky a tvrze Království českého*. Zde je nutné upozornit, že informace obsažené v těchto dílech nemusí vždy být obsahově pravdivé. Přesto ale tvoří základ, na němž jsou v českém prostředí postaveny další publikace, které více či méně zahrnují i osudy tohoto rodu. Často se jedná o vlastivědnou regionální literaturu či o díla zaměřená na architekturu.¹² Událostem spojeným s příchodem Fictumů do Čech se také věnuje Petr Hlaváček, pohlížející na ně ve své práci o šíření kultu Čtrnácti svatých Pomocníků¹³ z trochu jiného hlediska.

Pohled na fictumovský rod nám předkládají i němečtí historikové, kteří se zabývají vztahy mezi Saskem a zeměmi Koruny české či situací na wettinském dvoře.¹⁴ Opět se ale jedná pouze o jednotlivé informace. Tentokrát se Fictumové stávají součástí příběhu wettinského rodu. Vedle německé literatury byla práce doplněna i několika ověřenými informacemi pocházejících z německých internetových zdrojů.¹⁵

Primárním zdrojem informací k působení Fictumů v Čechách jsou samozřejmě prameny. V práci jsou využity prameny edičně přístupné. Jedná se především o *Archiv český*, *Archiv Koruny české* a *Codex iuris municipalis*.¹⁶ Zároveň byly zpracovány i záznamy z kartoték Augusta Sedláčka, které jsou také dostupné online.¹⁷ Na tomto místě je nutné poznamenat, že pro sledované období se, na rozdíl od následující doby raného novověku, zachovalo poměrně

¹¹ Tento cyklus je součástí *Laichterovy řady Českých dějin*.

¹² Příkladem může být třeba BINTEROVÁ, Zdeňka, *Perštejn a okolí*, Chomutov 1999; KUTHAN, Jiří, *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad. Díl první. Král a šlechta*, Praha 2010.

¹³ HLAVÁČEK, Petr, *Čtrnáct svatých Pomocníků. K pozdně středověké spiritualitě elit a její christocentrické dimenzi*, Praha 2014.

¹⁴ ROGGE, Jörg, *Die Wettiner. Aufstieg einer Dynastie im Mittelalter*, Ostfildern 2005; ROGGE, Jörg, *Herrschaftsweitergabe, Konfliktregelung und Familienorganisation im fürstlichen Hochadel. Das Beispiel der Wettiner von der Mitte des 13. bis zum Beginn des 16. Jahrhunderts*, Stuttgart 2002; STREICH, Brigitte, *Zwischen Reisherrschaft und Residenzbildung. Der wettinische Hof im späten Mittelalter*, Köln 1989.

¹⁵ <https://de-academic.com/>; <https://de.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Hauptseite>

¹⁶ Všechny uvedené edice jsou dostupné online na stránkách Centra mediévistických studií.

¹⁷ <http://www.augustsedlacek.cz/>.

málo pramenných záznamů o působnosti Fictumů. Bohužel se na našem území nedochoval ani rodinný archiv.

1.3 Reflexe česko-saských vztahů

Celou bakalářskou prací o příchodu Fictumů do Čech se táhne jako červená nit téma česko-saských vztahů ve středověku. Literaturu k tomuto tématu máme jak z prostředí českého, tak z prostředí saského. Je pozoruhodné, že se od sebe obě zpracování motivu česko-saských vztahů liší. Literatura české provenience se převážně zabývá hospodářskými a kulturními transfery mezi oběma zeměmi.¹⁸ Výjimku tvoří publikace *Sasko* od Miloše Řezníka ze série *Stručná historie států* a poté šestý díl cyklu *Velké dějiny zemí Koruny české*, v nichž jsou zaznamenány i informace o česko-saských vztazích. Jsou ale uvedeny pouze z českého pohledu a zdá se, v porovnání s německou literaturou, že nejsou dovedeny do větších podrobností.

Vzhledem k tomuto faktu je v příslušných kapitolách, dotýkajících se svým obsahem česko-saských vztahů, věnováno více prostoru německé literatuře, která mnohem častěji reflektuje politická jednání mezi českou a saskou stranou. Hlavním těžištěm je, mimo publikací sledujících vývoj wettinského rodu, v nichž jsou samozřejmě také zaznamenány česko-saské vztahy, i sborník *Eger 1459*, jenž editoval André Thieme.¹⁹ Tento sborník obsahuje statě, jež se dopodrobna věnují jak chebskému mírovému sněmu, tak i vzájemným politickým vztahům.

¹⁸ Příkladem mohou být některé statě ve sbornících *Čechy a Sasko v proměnách dějin*, či *Region na hranici*.

¹⁹ THIEME, André, *Eger 1459. Fürstentreffen zwischen Sachsen, Böhmen und ihren Nachbarn. Dynastische Politik, fürstliche Repräsentation und kulturelle Verflechtung = Cheb 1459. Setkání panovníků Saska, Čech a jejich sousedů. Dynastická politika, panovnická reprezentace a kulturní vazby*, Döbel 2011.

2. Česko-saské vztahy

2.1 Wettinské „Sasko“

Sasko se jako zemský celek s centrem ve Wittenbergu ustanovilo v roce 1180. Vládl zde německý šlechtický rod Askánců, který byl později, jak bude ještě uvedeno, vystřídán rodem Wettinů. Jeho počátky sahají až do 10. století a váží se k rodovému hradu Wettin²⁰ v povodí Sály a Muldy. Kolem něj postupně vzniklo jejich dominium.

Wettini usilovali o získání titulu míšeňského markraběte. Po několika nezdarech se to podařilo Konrádovi I. Velikému, který započal rodovou expanzi, jež byla narušována nepřáteli z řad ostatních šlechtických rodů²¹ a někdy i císařem.²² Území pod wettinskou správou se postupně rozšiřovalo, ale i ztenčovalo. Jako příklad uveďme třeba ovládnutí Plíseňska v roce 1255 nebo Durynska, které přibylo do svazku wettinských držav již roku 1247. Durynské území mělo být později prodáno, ale díky zásahu Fridricha I. Míšeňského zůstalo wettinským majetkem a na poměrně dlouhou dobu se stalo vedle Míšeňska centrem jejich vlády.²³ Wettinům se nakonec, i přes různé spory, podařilo uhájit svůj nárok na získané území i markraběcí titul.

S rostoucí majetkovou základnou přichází otázka, jak vzniknuvší dominium udržet a zachovat stabilizovanou vládu. Wettinský rod přistoupil na praxi rozdělování ovládaných zemí dle dědických zvyklostí. Pravdou je, že tento způsob celistvosti území nijak neprospíval. Synové totiž vždy přebírali část otcovského dědictví, což mohlo utvořit prostor pro různé spory mezi nimi. Jednání byla často ovlivňována intrikami jednotlivých pozůstalých, z nichž plynuly klidně i několikaleté válečné konflikty, jež byly často přiživovány výše zmíněnými spory s místní šlechtou. Vymíráním jednotlivých rodových větví pak docházelo ke sjednocení a následně k opětovnému rozdělení mezi potomky přeživší linie.²⁴ Wettinské dějiny nám

²⁰ Vzdálený jen několik kilometrů od města Halle nad Sálou.

²¹ Místní šlechta se snažila získat nezávislost vytvořením vlastních rodových držeb z původně říšských či markraběcích lén. Příkladem mohou být třeba páni z Colditz, ze Schönburgu či z Plavna. Můžeme říct, že to byl případ i Fictumů.

²² ŘEZNÍK, Miloš, *Sasko*, Praha 2005, s. 24–26.

²³ STREICH, Brigitte, *Zwischen Reiseherrschaft und Residenzbildung. Der wettinische Hof im späten Mittelalter*, Köln 1989, s. 7–8.

²⁴ Tento způsob nebyl ojedinělý. Používal se v dané době např. v Čechách, na Moravě či v Polsku.

předkládají hned několik případů takového dělení. Například po smrti Fridricha III. Míšeňského roku 1381 smlouvou uzavřenou v Chemnitz či následující tzv. naumburské dělení, které proběhlo počátkem 15. století.²⁵ Dohadování o dědictví mělo ale i svou pozitivní stránku. Díky válečným konfliktům mezi pozůstalými vznikala často spojenectví s okolními rody, což pro Wettiny představovalo další možnost, jak opanovávat nová území. Roku 1404 získali například po více než jednom století zpět do svého držení Pirnu.²⁶

Ohledně správy jednotlivých panství využívali Wettini systému fojtství či dalších úřadů, které vedl určený soudní vykonavatel, respektive fojt. Úřady pod jeho správou měly v rámci daného území na starost výběr daní, cel a v některých případech také organizaci soudnictví.²⁷

2.1.1 Wettinské kurfiřství

Důležitým mezníkem v dějinách rodu Wettinů se stal rok 1423. O rok dříve zemřel bez mužského potomka Albrecht III. Sasko-Wittenberský z rodu Askánců. Zikmund Lucemburský, jenž v té době hledal spojence v boji proti husitům, obdaroval 6. ledna 1423 za poskytnutou pomoc míšeňského markraběte Fridricha IV. z rodu Wettinů udělením sasko-wittenberského vévodství a s ním spojeného kurfiřtského hlasu. Wettini, po přidání Saska-Wittenberska ke svému dominiu, přejali označení „Sasko“ pro celé území, které náleželo pod jejich správu. Nově jmenovaný kurfiřt Fridrich IV. se od této chvíle tituloval jako Fridrich I. Saský, zvaný Svárlivý. Wettini se díky tomu posunuli na hierarchickém žebříčku a dostali se do vysoké říšské politiky mezi ostatní kurfiřty. Součástí naznačeného vzestupu bylo i další územní rozšíření²⁸, úřad říšského maršálka²⁹, dohled nad říšským vikariátem v teritoriích se saským právem či výkon jurisdikce nad svým územím.³⁰

²⁵ Podrobněji ke konkrétním případům dědictvého dělení: STREICH, *Zwischen Reiseherrschaft und Residenzbildung. Der wettinische Hof im späten Mittelalter*, s. 6–19.

²⁶ STREICH, *Zwischen Reiseherrschaft und Residenzbildung. Der wettinische Hof im späten Mittelalter*, s. 12.

²⁷ ROGGE, *Die Wettiner. Aufstieg einer Dynastie im Mittelalter*, s. 164.

²⁸ Držba poloviny Durynska, hrabství Brehna, Magdeburgu a jeho okolí.

²⁹ Jako říšský maršálek se držitel této hodnosti účastnil volby císaře a korunovačních oslav. Měl právo nést říšskou vlajku a v nepřítomnosti krále mohl vést říšskou armádu.

³⁰ GROSS, Reiner, *Geschichte Sachsens*, Leipzig 2002, s. 25–26.

Vedle udělení kurfiřtského titulu proběhlo v 15. století ještě několik důležitých okamžiků pro Sasko.³¹ Fridrich I. Svárlivý zemřel roku 1428. V Coburgu³² byla poté sepsána smlouva o rozdělení otcovského dědictví mezi jeho tři potomky.³³ Roku 1429 přešel kurfiřtský titul z Fridricha I. na jeho syna Fridricha II. Saského, řečeného Dobromyslný. Prvním úkolem nově ustanoveného kurfiřta byla obrana země proti husitům, kteří vedle války v českých zemích podnikali i tzv. rejsy neboli spanilé jízdy.³⁴ Koncem léta 1429 se husitská vojska objevila i na wettinském území. Nejprve husité vyplenili část Drážďan, následně stanuli u Lipska. Fridrich II. neměl dostatek mužů, aby se jim postavil v poli. Ukryl se tedy s armádou za hradby Lipska, a protože husité nebyli na obléhání měst připraveni, odjeli plenit města do Vogtlandu. Fridrich II. si v průběhu husitských tažení uvědomil, že ke klidu by mohlo přispět jedině mírové vyjednávání. Díky Fridrichovi došlo v srpnu 1432 k uzavření míru, jenž trval až do listopadu 1434. Husitské tažení navíc přineslo i obnovení přátelství mezi Fridrichem II. a bratrancem jeho otce, durynským lankrabětem³⁵ Fridrichem IV., který posílal saskému kurfiřtovi posily.³⁶

Kurfiřt Fridrich II. Dobromyslný se 8. června 1431 oženil s Markétou Habsburskou³⁷, se kterou měl celkem 8 dětí, konkrétně 4 syny a 4 dcery. Bratři Ernst a Albrecht byli již od svého dětství chystáni jako Fridrichovi nástupci, jak bylo určeno již v jeho prvním testamentu z roku 1447. Z tohoto důvodu byli bratři určitý čas vychováváni na zámku v Altenburgu³⁸ farářem a zповědníkem působícím na kurfiřtském dvoře, Mikulášem Putschmannem.³⁹

Podle německé historiografie měl mladý Fridrich II. pro Sasko velký význam. Pod jeho vládou docházelo ke konsolidaci státu. Ve 30. letech začíná vznikat něco jako wettinský

³¹ Jedná se například o tzv. altenburské dělení a z něj plynoucí bratrskou válku. Oběma okamžikům je věnován prostor ve třetí kapitole.

³² Město v bavorských Horních Francích. Nachází se asi 80 km severně od Erfurtu vzdušnou čarou.

³³ Podrobněji bude rozebráno ve třetí kapitole.

³⁴ Jednalo se o válečná tažení do okolních zemí za účelem zasažení nepřítele přímo na jeho území či šíření husitské myšlenky. Ve skutečnosti šlo husitům o rabování.

³⁵ Zastarale lankrabě či landkrabě. Jedná se o hraběcí titul, udělovaný pouze na území Svaté říše římské. Jeho držitel podléhal přímo císaři a byl tedy suverénním pánem na svém území.

³⁶ ROGGE, *Die Wettiner. Aufstieg einer Dynastie im Mittelalter*, s. 156–157.

³⁷ Sestra Fridricha III. Habsburského, pozdějšího císaře Svaté říše římské.

³⁸ Nachází se asi 47 km jižně od Lipska.

³⁹ ROGGE, *Die Wettiner. Aufstieg einer Dynastie im Mittelalter*, s. 166.

korporátní stát, kdy panovník už nevládne úplně sám, ale koordinovaně se souhlasem zástupců šlechty, duchovenstva či měšťanstva. Ti se sdružují do stavovských skupin a zajímají se nově o říšskou politiku v rámci určité kontroly kurfiřtovy moci, například v otázce finančních výdajů. První sněm se sešel roku 1438 v Lipsku.⁴⁰ V průběhu těchto let se ustanovilo i nové centrum wettinské moci. Staly se jím Drážďany. Konsolidace země si také vyžádala rozšíření organizace úřadů a úpravu panovnické správy.

Fridrichovi se nejen díky spřízněnosti s císařem⁴¹ dařilo i v zahraniční politice, ve které prosazoval spíše defenzivní způsob prostřednictvím vyjednávání. Císař Fridrich III. podporuje svého švagra různými privilegii. Například Wettinům povolil po 3 roky uvalit vývozní cla na dříví a sůl.⁴² Také jim umožnil získ nových, původně říšských, lén. Jako příklad uveďme třeba hrad Hartenstein⁴³ či dědičný nárok na panství vévody Konráda X. Bílého z Olešnice ve Slezsku, který za zásluhy Fridricha Dobromyslného získala jeho manželka Markéta Habsburská.

Roku 1451 se v Naumburku⁴⁴ podařilo uzavřít spor mezi Wettiny a Hohenzollerny, vzniklý kvůli nárokům na dědictví v Dolní Lužici po pánech z Polence.⁴⁵ Braniborsko získává větší část dědictví, Sasku případně Hoyerswerda a Senftenberg.⁴⁶ Výsledkem sporu je mimo uvedené rozdělení dědictví ještě přátelství mezi oběma rody, které je stvrzeno jednak dědickou smlouvou⁴⁷, jednak sňatkem mezi Albrechtem Achillem Braniborským a Annou, dcerou saského kurfiřta. Fridrich II. Dobromyslný se často sám staví do role zprostředkovatele. Například v roce 1461 se na něj s prosbou o vojenskou pomoc v rámci konfliktu v Dolní Lužici,

⁴⁰ GROSS, *Geschichte Sachsens*, s. 27.

⁴¹ Fridrich s Markétou jsou dokonce pozváni i na jeho korunovační cestu do Cách. Fridrich II. Dobromyslný využívá korunovační cesty ke své reprezentaci.

⁴² ROGGE, *Die Wettiner. Aufstieg einer Dynastie im Mittelalter*, s. 168.

⁴³ Přibližně 20 km východním směrem od Zwickau.

⁴⁴ Dnešní sasko-anhaltské město ležící asi 40 km jihozápadně od Lipska.

⁴⁵ ROGGE, *Die Wettiner. Aufstieg einer Dynastie im Mittelalter*, s. 169.

⁴⁶ Hoyerswerda leží asi 40 km severozápadně od Budyšina a Senftenberg je od Hoyerswerdy vzdálen necelých 24 km směrem na západ.

⁴⁷ Stanovení vzájemných dědických nároků a dohoda o společném postupu proti nepřátelům.

jehož podstatou byla otázka, kdo má na držbu Dolní Lužice nárok, obrátil jak český král Jiří z Poděbrad, tak i napadený braniborský kurfiřt Fridrich.⁴⁸

K okamžikům, které ovlivnily vývoj saské oblasti v 15. století, patří nepochybně únos princů z července roku 1455.⁴⁹ Tento čin byl vyvrcholením sporů mezi kurfiřtem Fridrichem II. a saským šlechticem Kunzem z Kaufunku, táhnoucím se už od bratrské války, jež započala v 2. polovině 40. let. Kunz byl v roce 1454 mimo jiné nařčen z přepadávání kupců a rabování v době příměří v rámci bratrské války, urážky kurfiřtského majestátu či společně se členy fictumovského rodu a dalšími nepřáteli z příprav na spiknutí proti Fridrichovi II.⁵⁰ Postupem času sice došlo na jakési urovnání sporu, nenávist ale přetrvávala dál. Kunz si kladl různé požadavky. Mezi jinými se dožadoval zaplacení údajného dluhu, který měl u něj Fridrich od bratrské války. Rozepře mezi nimi vedly až k soudnímu řízení a úplnému rozchodu. Kunz z Kaufunku ukončil službu u kurfiřta, začal se více orientovat na české země a odjel na své sídlo Eisenberg u Mostu⁵¹, které obdržel počátkem 50. let. 15. století.

Ke konci června 1455 Kunz začíná důkladně promýšlet plán pro vyrovnání účtů mezi ním a Fridrichem II. Již při cestě do Čech ho napadl způsob, jakým by mohl svou pomstu realizovat. Chystal se unést následníky kurfiřta, prince Ernsta a Albrechta, z hradu Altenburg na přibližně 150 km vzdálený Eisenberg. Výměnou za ně pak bude požadovat splnění svých požadavků, a případně i nějaké výkupné. Postupně promýšlel různé únikové cesty a seznámil s plánem i své přátele, Viléma z Mosenu a Viléma ze Schönfeldu. Zajistil si také prostřednictvím dopisů volný průchod až na české území a kladné přijetí Jiřím z Poděbrad.⁵² V kterých místech se Kunz přesně před činem pohyboval, s jistotou nevíme. Jednoznačně lze prokázat návštěvu jeho bratranců. Ti mu slíbili zajištění žebříků a koní. Podařilo se mu navázat spojení i se služebnictvem z Altenburgu. Jednalo se o kuchaře Hanse Schwalbeho, jenž měl na starost informovat únosce o situaci na hradě.

⁴⁸ ROGGE, *Die Wettiner. Aufstieg einer Dynastie im Mittelalter*, s. 170.

⁴⁹ V němčině je tento čin známý pod pojmem „*der Prinzenraub*“.

⁵⁰ GROSS, Reiner, *Der Prinzenraub – eine Rekonstruktion des Geschehens (mit Editionsanhang)*, in: EMIG, Joachim, *Der Altenburger Prinzenraub 1455. Strukturen und Mentalitäten eines spätmittelalterlichen Konflikts*, Beucha 2008, s. 222–223.

⁵¹ Dnes zámek Jezeří.

⁵² GROSS, *Der Prinzenraub – eine Rekonstruktion des Geschehens (mit Editionsanhang)*, s. 223–224.

Příhodná chvíle pro únos nastala v noci ze 7. na 8. července 1455, kdy se na hradě nacházela pouze kurfiřtova manželka Markéta, princové a jen málo strážných. Fridrich byl s většinou svých mužů v Lipsku a hradní personál z velké části vypomáhal na hostině, pořádané u kancléře Haugwitze. Hans Schwalbe informoval Kunze, že má volnou cestu. Kolem 23. hodiny vtrhlo na nádvoří slabě bráněného hradu 16 ozbrojených mužů s 36 koňmi.⁵³ Kunz a jeho společníci vstoupili do ložnic Ernsta a Albrechta. Vzbudili je a rozkázali, aby se rychle oblékli. Po žebřících je poté vyvedli z hradu a usadili na koně.⁵⁴ Únos byl odhalen prakticky ihned. Okamžitě byli z hradu vysláni poslové. Jeden směřoval ke kurfiřtovi do Lipska, druhý informoval Haugwitze. Kancléř okamžitě vydal příkaz pronásledovat únosce a ujal se výslechů svědků. Prakticky se od nich ale nic nedozvěděl, protože ve zbroji a v přilbicích se sklopeným hledím únosce nikdo nepoznal.

Skupina 36 jezdců mezitím prchala směrem do Čech. Kunz z Kaufunku zvolil trasu přes panství pánů ze Schönburgu směrem k přísečnickému průsmyku. Z důvodu úspěšnějšího průchodu se skupina rozdělila. Staršího Ernsta si vzali na starost Vilém z Mosenu a Vilém ze Schönfeldu a vydali se přes Zwikau. Kunz se ujal mladšího Albrechta a prchal kolem hradu Wolkenburg.⁵⁵ U kláštera Grünhain, od kterého je to do Čech už poměrně blízko⁵⁶, vyčerpaný Albrecht spadl z koně. Kunz dal povel k odpočinku. Odpočívající skupiny si všiml jeden muž, který přivedl na místo ozbrojené posily a po krátké potyčce byl Albrecht osvobozen. Únosce se jim podařilo zajmout. Druhá skupina byla téhož dne u Zwikau také dopadena.⁵⁷ Oba princové jsou následně posláni zpět na Altenburg.

Dopadení viníci byli tvrdě potrestáni. Kunz z Kaufunku byl převezen ze Zwikau do Freibergu.⁵⁸ Zde byl souzen a 14. července 1455 přišel na zdejším náměstí o hlavu. Jeho tělo pak spočinulo v místním kostele. Kurfiřt ho ale nechal vykopat a pohřbít někde do nevysvěcené

⁵³ Vedle dvou koní pro zajaté prince měl každý z únosců ještě koně náhradního, kvůli útěku do Čech. Dva náhradní koně byli ještě přichystáni pro prince.

⁵⁴ GROSS, *Der Prinzenraub – eine Rekonstruktion des Geschehens (mit Editionsanhang)*, s. 225.

⁵⁵ Nachází se necelých 30 km severozápadně od Chemnitz.

⁵⁶ Necelých 30 km k dnešním hranicím.

⁵⁷ Snažili se sice prchnout do skal, kde několik dní bez vody a jídla přebývali. Nakonec se ale vzdali.

⁵⁸ Leží přibližně 37 km severovýchodně od Chemnitz.

půdy.⁵⁹ V Altenburgu byl sťat Kunzův bratranec, Ditrich z Kaufunku, který pomáhal s obstaráváním žebříků. Kuchař Hans Schwalbe a několik dopadených rytířů z doprovodu byli ve Zwickau mučeni a následně rozčtvrceni.⁶⁰ Některým ze skupiny únosců se nakonec podařilo prchnout do Českého království, kde jim a také Kunzově rodině byla od Jiřího z Poděbrad přislíbena ochrana.⁶¹ Únos princů má vedle krvavé také svou zbožnou dohru. Markéta Habsburská darovala za záchranu svých synů kostelu v Ebensdorfu⁶² oltář, u kterého byla každý týden sloužena děkovaná mše.

Princové byli zachráněni a mohlo se s nimi i nadále počítat jako s Fridrichovými nástupci. Fridrich II. zemřel v září 1464 a byl pohřben v rodové hrobce v míšeňském dómu. Výše bylo uvedeno, že svůj první testament sepsal již v roce 1447. V něm nařídil svým nástupcům nedělit otcovské dědictví, dokud jim nebude 20 let.⁶³ V nové závěti, sepsané o 12 let později, bylo synům doporučeno, aby území vůbec nedělili. Nejstarší Ernst měl sám vést vládu. Mladší Albrecht dostal Drážďany, Torgau⁶⁴, rentu 14 000 florénů⁶⁵, a ještě také možnost bližší nespécifikovaného poradního hlasu.⁶⁶ Díky tomu mohlo mezi bratry jednou dojít k rozporu. Těžko se dá určit, zda si to Fridrich uvědomoval.

Za jejich společné vlády dosáhla wettinská moc vrcholu. Uvádí se, že vedle císařského rodu Habsburků byli jedním z nejvlivnějších rodů Svaté říše římské.⁶⁷ Bratři udržovali díky sňatkové politice kontakty s Českým královstvím, a to i přes nepřízeň církve. Ta poukazovala na špatnou pověst Jiřího z Poděbrad kvůli jeho vztahu ke katolické církvi a papeži. Spojenectví s Jiřím z Poděbrad využívali bratři k řešení konfliktů s místní šlechtou. Po smrti Jiřího z Poděbrad se Albrecht pokoušel prosadit, stejně tak jako před ním jeho strýc Vilém, jako budoucí držitel

⁵⁹ Předpokládá se Neukirchen u Freibergu.

⁶⁰ GROSS, *Der Prinzenraub – eine Rekonstruktion des Geschehens (mit Editionsanhang)*, s. 228.

⁶¹ Kunzův syn Hildebrand poté vyrůstal na Poděbradově dvoře a velkou kariéru pak udělal jako klient Hynka Místerberského v hrabství Glatz.

⁶² Obec ležící necelých 15 km od Coburgu směrem na východ.

⁶³ Dohlédnout na dodržení závěti měli poručníci obou princů.

⁶⁴ Nachází se necelých 55 km severovýchodně od Lipska.

⁶⁵ STREICH, *Zwischen Reiseherrschaft und Residenzbildung. Der wettinische Hof im späten Mittelalter*, s. 22.

⁶⁶ ROGGE, *Die Wettiner. Aufstieg einer Dynastie im Mittelalter*, s. 170.

⁶⁷ GROSS, *Geschichte Sachsens*, s. 26.

českého trůnu. Vzápětí pochopil, že nemá šanci a stáhl se z volby. Následně se přidal k táboru Matyáše Korvína. Za podporu, kterou projevil, byl Albrecht od Matyáše jmenován hejtmanem společného úřadu obojí Lužice a Slezska, přičemž zároveň získal i správu nad slezským vévodstvím Zaháň. Později se Albrechtovi podařilo zprostředkovat v Olomouci jednání mezi Uherským královstvím a Braniborskem.⁶⁸

Ernst a Albrecht se snažili o konsolidaci země. Především jim šlo o uklidnění situace v Durynsku. Za jejich vlády se po objevení stříbra v oblasti města Schneeberg⁶⁹ znovu rozvíjela i horní činnost v Krušnohoří. Otcovy rady si zpočátku vzali k srdci a území si nerozdělili. Došlo ale na dělení v rámci pravomocí ve vládě. Albrecht se zajímal spíše o zahraniční politiku a Ernst, díky svému zájmu o duchovní záležitosti, měl na starosti především politiku církevní.

I přesto, že se bratři zavázali k nedělitelnosti dědictví po svém otci, situace mezi nimi pomalu spěla k rozchodu. Objevily se určité neshody a postranní úmysly, které byly přiživovány rádcem jednoho z bratrů, vrchním maršálem Hugoldem von Schleinitz. Roku 1485 došlo na sněmu v Lipsku k uzavření smlouvy, která rozdělila Sasko mezi oba bratry. Albrecht si vybral západní část, jež byla následně nazývána Albertinským Saskem. Ernst získal východní část, označenou později jako Ernestinské Sasko. Společné pak zůstaly nově získané oblasti ve Slezsku a Lužici, správa nad Erfurtem a Míšní, a ještě několik dalších území, patřící jejich matce Markétě Habsburské.⁷⁰

2.2 Česko-saské vztahy ve středověku

Kontakty, které probíhaly mezi českými zeměmi a budoucí oblastí wettinského Saska prakticky od nepaměti, můžeme rozdělit do několika kategorií. Již od pravěku se setkáváme prostřednictvím čím dál tím více se zvětšujícího počtu cest přes Krušné hory s obchodními a hospodářskými vztahy. S tím úzce koresponduje také kulturní transfer. Na dvorech českých panovníků se můžeme setkat se saskými minnesängry a dalšími umělci. V architektuře na českém území lze nalézt vlivy z Míšeňska i Durynska. V církevní oblasti pak vzájemné vztahy

⁶⁸ STREICH, *Zwischen Reiseherrschaft und Residenzbildung. Der wettinische Hof im späten Mittelalter*, s. 23.

⁶⁹ Leží necelých 30 km jihovýchodně od Zwickau.

⁷⁰ STREICH, *Zwischen Reiseherrschaft und Residenzbildung. Der wettinische Hof im späten Mittelalter*, s. 25.

poznamenaly reformní proudy v Čechách a následné husitské války. V 16. století kontakty s wettinským Saskem ovlivnila německá reformace. Obdobně i v politické sféře se vztahy mezi sousedními zeměmi různě vyvíjely a měnily. Již od raného středověku docházelo ke vzájemnému pronikání slovanských a germánských etnik.⁷¹ V následujících letech pak můžeme vidět míšeňsko-český zápas o ovládnutí postupně osídlovaných hraničních oblastí. Jednalo se především o tzv. Záhvozd.⁷²

Již v přemyslovských dobách usilovali čeští panovníci o nereálné opanování celého míšeňského markrabství. Vždy se museli spokojit pouze s určitou částí. Díky jejich systematickému úsilí o proniknutí do Míšeňska vznikala na jeho území drobná česká léna. Například Vratislav II. držel vedle Budyšínska a Donínska⁷³ i oblast kolem údolí Labe ve směru k Míšni.⁷⁴ Poté, co se v Míšeňsku ustanovila wettinská dynastie, se ale situace obrátila v její prospěch. Změna poté následovala za vlády posledních Přemyslovců. V té době došlo ke stabilizaci Českého království. Vedle obnovy správy nad donínským purkrabstvím, kterou zajistil Přemysl Otakar I.⁷⁵, se Přemyslovci zajímali ještě o Plíseňsko či Vogtland. V roce 1289, za vlády Václava II., byla v Praze sepsána smlouva s markrabětem Fridrichem Clemem, která údajně českému králi přiznávala držbu Drážďan, Pirny⁷⁶, Dippoldiswalde⁷⁷, Donína, a vedle dalších menších oblastí ještě také práva k Dolní Lužici. Vzhledem k nejasnosti některých faktů je otázkou, zda zmíněná smlouva vešla plně v platnost, jelikož nároky na požadované lokality podél Labe až k Pirně prosazovali i následující panovníci.

Za vlády Lucemburků je v územním souboji patrná jednoznačná převaha české strany. Již Jan Lucemburský získává za spojenectví s Fridrichem I. Míšeňským při podpoře Fridricha Habsburského uznání českých územních nároků v Míšeňsku a Durynsku či desetiletý vikariát

⁷¹ ŘEZNÍK, *Sasko*, s. 174.

⁷² Povodí středního Labe.

⁷³ Město Donín leží necelých 20 km jižně od Drážďan.

⁷⁴ BOBKOVÁ, Lenka, *Sasko v teritoriální politice českých králů do roku 1459*, in: KAISEROVÁ, Kristina (ed.), *Čechy a Sasko v proměnách dějin. Sborník příspěvků konference, která se konala 10.-11.11. 1992 v Ústí nad Labem, Ústí nad Labem 1993*, s. 49–50.

⁷⁵ Pro udržení vlády nad tímto územím zde nechal vystavět hrad Königstein.

⁷⁶ Nachází se asi 30 km jihovýchodně od Drážďan.

⁷⁷ Dříve česky Děpoltice. Město se nachází v severovýchodním Krušnohoří, necelých 30 km od dnešních hranic.

nad Plíseňskem. Poté, co se Jan před volbou nového římsko-německého krále vzdal vlastní kandidatury a přidal se k podporovatelům Ludvíka Wittelsbašského, získal v roce 1322 odměnou zástavu nad Chebskem a plíseňskými říšskými městy, která se ale brzy ze zástavy vykoupila. O 5 let později složili hold českému králi fojtové z Plavna, kteří u něj hledali ochranu před Wettiny.⁷⁸ Jan od nich odkoupil městečka Aš a Selb a přičlenil je k Chebsku.⁷⁹ V letech 1319–1329 také připojil k Českému království Horní Lužici, přesněji Budyšínsko a Zhořelecko.

K největšímu rozšíření územně mocenské sféry českého krále došlo za Karla IV., který využíval snad každé příležitosti k rozmnožení lucemburských držav i svého vlivu v rámci říše.⁸⁰ Většina zeměpánů, kteří se nyní nacházeli pod mocenským vlivem Karla IV., u něj hledala ochranu před rozmáhající se wettinskou expanzí. Při této příležitosti bývá často zmiňována smlouva z Pirny, kterou podepsal Karel IV. a míšeňská markrabata Fridrich III., Vilém I. a Balthasar po uzavření míru v roce 1372.⁸¹ V rámci jednání mezi saskou a českou stranou vznikl seznam území, pro něž byla dána vzájemná smluvní ochrana. Hlíдалo se, aby například Pirna, Eilenburg⁸² či panství Colditz⁸³ a Donín zůstaly připojeny k českým zemím a nepřevládla nad nimi wettinská hegemonie. Smlouva znamenala uznání hranic České koruny a respektování nároků českého krále na některé državy ve Vogtlandu, Míšeňsku a Durynsku.

Na přelomu 14. a 15. století Wettini dokázali proti slabému Václavovi prosadit své zájmy a jejich moc začala opět narůstat. Po sesazení Václava IV. z říšského trůnu obsadil míšeňský markrabě Vilém I. Jednooký nejen Pirnu, ale i přemyslovský hrad Königstein. Česko-míšeňská hranice se díky tomu posunula skoro na dnešní úroveň. V důsledku této wettinské expanze se stalo, že i když byla pirnská smlouva uzavřená na věčnost, po nástupu předposledního člena

⁷⁸ BRUNNER, Sabine, *Beziehungen zwischen Böhmen dem Egerland und dem Vogtland vom Mittelalter bis zur frühen Neuzeit*, in: KAISEROVÁ, Kristina (ed.), *Čechy a Sasko v proměnách dějin. Sborník příspěvků konference, která se konala 10.-11.11. 1992 v Ústí nad Labem, Ústí nad Labem 1993*, s. 78–79.

⁷⁹ BOBKOVÁ, *Sasko v teritoriální politice českých králů do roku 1459*, s. 53.

⁸⁰ VESELÝ, Jiří, *Obnova zahraničních lén české koruny za Jiříka z Poděbrad*, in: *Právněhistorické studie. Sv. 8*, Praha 1962, s. 261.

⁸¹ TRESP, Uwe, *Das Fürstentreffen von Eger und die sächsisch-böhmischen Beziehungen um 1459*, in: THIEME, *Eger 1459. Fürstentreffen zwischen Sachsen, Böhmen und ihren Nachbarn. Dynastische Politik, fürstliche Repräsentation und kulturelle Verflechtung = Cheb 1459. Setkání panovníků Saska, Čech a jejich sousedů. Dynastická politika, panovnická reprezentace a kulturní vazby*, s. 74.

⁸² Eilenburg se nachází asi 26 km severovýchodně od Lipska.

⁸³ Město je vzdálené asi 50 km jihovýchodně od Lipska.

lucemburského rodu na český trůn prakticky přestávala platit.⁸⁴ Zikmundovi se sice podařilo v neúplném znění smlouvu obnovit, ale v důsledku následných událostí, spojených s husitstvím, se opětovné stvrzení minulo účinkem.⁸⁵ Koruna království českého tak postupně přicházela o svá léna a na její území začínala pronikat moc wettinského rodu.

2.2.1 Jiří z Poděbrad a vztahy se Saskem

V průběhu 15. století se situace na česko-saské politické scéně začíná opět měnit. Již za krátkého panování Albrechta II. Habsburského a Ladislava Pohrobka jsou patrné určité snahy o zlepšení vztahů mezi oběma zeměmi. V započatém procesu pokračoval Jiří z Poděbrad, nejprve jako zemský správce za vlády Ladislava Pohrobka a později jako český král. Jiří se dokázal chopit ožehavých témat, snažil se prosadit jejich řešení a následně je využít ve svůj prospěch.

Za nejnaléhavější problém považoval Jiří z Poděbrad spory Koruny české se Saskem, které se snažil odstranit.⁸⁶ Schůzek mezi zástupci Českého království a Saska proběhlo nepočítaně. V rámci nich docházelo k mísení různých požadavků, a to z obou zainteresovaných stran. Díky tomu se z jednotlivých jednání, která na první pohled mohla působit jednoznačně, stávala velice složitá rokování. Zjednodušeně je můžeme rozdělit do několika základních skupin.

V první řadě se jednalo o územní spory. Počátkem 50. let nabídl kurfiřt Fridrich II. Dobromyslný české straně obnovení pirnské smlouvy. Na základě této nabídky bylo na únor 1454 smluveno setkání v Lounech.⁸⁷ Zde se mělo dohodnout nové spojení. Saská strana předpokládala hladké jednání, jenže Češi protistranu nemile překvapili. Budoucí možnou alianci podmiňovali navrácením nezákonně získaných území severně od Krušných hor. Ozývaly se především hlasy šlechticů, kteří byli nuceni před wettinskou územní expanzí

⁸⁴ Situaci také ovlivnila společenská změna, ke které v Čechách došlo. Zemské stavy postupně získávaly větší podíl na vládě, čímž byla Václavova pozice oslabována.

⁸⁵ TRESP, *Das Fürstentreffen von Eger und die sächsisch-böhmischen Beziehungen um 1459*, s. 75.

⁸⁶ TRESP, *Die Spur führt nach Böhmen, Der Prinzenraub im Kontext der sächsisch-böhmischen Beziehungen um die Mitte des 15. Jahrhunderts*, s. 211.

⁸⁷ TRESP, *Das Fürstentreffen von Eger und die sächsisch-böhmischen Beziehungen um 1459*, s. 75. O této události se podrobně dočteme u Rudolfa Urbánka v jeho knize *Dvě studie o době poděbradské* na stránkách 58–68.

v prostoru Labe a Sály ustoupit do Čech.⁸⁸ České požadavky byly pro saskou stranu nepřijatelné. Nabytí údajně sporných území bylo podle Wettinů zcela legální. Čeští zástupci ale oponovali smlouvou z roku 1372, která jednoznačně připisovala tyto oblasti Koruně české a zakazovala jakoukoli manipulaci s nimi.⁸⁹ Územní expanze wettinského rodu byla z české strany považována za ztrátu bývalé slávy a velikosti.

Vedle toho se navíc objevuje problém wettinských lén na území Českého království. Jak bylo již výše uvedeno, pronikají Wettini na začátku 15. století na území severozápadních Čech. Roku 1423 získávají od Zikmunda Lucemburského společně se saským kurfiřtským titulem také zástavní právo nad ústeckou a mosteckou oblastí. Ústí nad Labem ztrácejí prakticky záhy, když jsou v roce 1426 poraženi husity v bitvě na Běhání čili u Ústí nad Labem. Vládu nad zbylým územím, tj. Mostem, Duchcovem a Osekem, si ale nadále udrželi.⁹⁰ Právě zde se díky protestům místních obyvatel začala objevovat ohniska menších konfliktů, u kterých hrozilo, že přerostou v česko-saskou válku. Ta nakonec i díky dalším sporům vypukla. Na podzim roku 1450 tak Jiří vpadl s vojskem čítajícím asi 15 000 mužů do Saska.⁹¹ Díky přístupu obou stran vše směřovalo k přerušení vzájemných rozhovorů. Češi si pro pokračování dali jasnou podmínku. K dalšímu jednání podle nich dojde tehdy, až Wettini uznají své obvinění z rozbití starých dědických svazků a územní situace se jednou provždy vyjasní. Jiřímu z Poděbrad se ale dařilo situaci díky korespondenci držet poměrně v klidu.

Jiří z Poděbrad využil územních sporů ke zlepšení své pozice v Čechách. Někteří z poškozených šlechticů se totiž obrátili s žádostí o pomoc i na Oldřicha z Rožmberka.⁹² Ten je ale odmítl, protože nechtěl se sporem mít nic společného, a naopak si chtěl udržet dobré vztahy s kurfiřtem Fridrichem II.⁹³ Zastání nakonec našli u Jiřího z Poděbrad, který díky tomu získával další spojence. Příkladem mohou být třeba Hanuš z Colditz, donínský purkrabí Fridrich, páni

⁸⁸ Mezi tyto rody patřili třeba donínští purkrabí, páni z Colditz, páni z Ilburka či páni z Plavna.

⁸⁹ TRESP, *Das Fürstentreffen von Eger und die sächsisch-böhmischen Beziehungen um 1459*, s. 76.

⁹⁰ JANČÁREK, Petr, *Česko – saská hranice v Krušných horách do třicetileté války*, in: KAISEROVÁ, Kristina (ed.), *Čechy a Sasko v proměnách dějin. Sborník příspěvků konference, která se konala 10.-11.11. 1992 v Ústí nad Labem, Ústí nad Labem 1993*, s. 134.

⁹¹ TRESP, *Die Spur führt nach Böhmen. Der Prinzenraub im Kontext der sächsisch-böhmischen Beziehungen um die Mitte des 15. Jahrhunderts*, s. 214.

⁹² Uznávaný vůdce katolických pánů v Čechách a jeden z největších protivníků Jiřího z Poděbrad.

⁹³ TRESP, *Die Spur führt nach Böhmen. Der Prinzenraub im Kontext der sächsisch-böhmischen Beziehungen um die Mitte des 15. Jahrhunderts*, s. 212–213.

z Ilburku či páni ze Šumberku. České nároky se následně staly jakýmsi politickým trumfem, jenž Jiří vytahoval vždy, když se mu to hodilo. Tak se stalo například v roce 1453. V té době probíhala vleklá válka mezi pány z Lobkowitz na Hasištejně a saským vévodou Vilémem III. V průběhu mírových jednání, kterých bylo při konfliktu nepočítaně, předkládal neustále zemský správce Jiří z Poděbrad saské straně seznam území, které si české země nárokovaly.⁹⁴

Spor o územní nároky se neustále vlekl a jeho řešení bylo v nedohlednu. Jiřího diplomatickým schopnostem ale vděčíme za to, že ještě před chebským summitem z konce 50. let se objevují mírové návrhy. Wettini by se za finanční náhradu mohli vzdát některých svých územních nároků.⁹⁵ Otázkou ale zůstávalo, která území by to případně byla a jaká by byla částka.⁹⁶

Do poměrně napjaté situace mezi Korunou českou a saským kurfiřtstvím také zasáhl výše popsaný únos saských princů Ernsta a Albrechta. Krátce po provedení únosu se totiž o činu dozvěděl vrchní maršálek Fridricha II., Hildebrand z Einsiedlu.⁹⁷ Díky příbuzenskému vztahu s Kunzem z Kaufunku⁹⁸ věděl o konexích, které měl rod v Čechách. Předpokládal, že únosci budou mít namířeno do Čech. Proto obvinil Jiřího z Poděbrad jednak za spolupachatelství, jednak za porušení křehkého sasko-českého příměří, jež dosud trvalo. Vedle Jiřího se snažil dohnat k odpovědnosti také mladičkému českému králi Ladislavu Pohrobka a jeho poručníka císaře Fridricha III. Habsburského.

K tomuto neuváženému kroku vedlo Hildebranda přesvědčení o jisté kooperaci mezi Kunzem a zástupci ze zemí českých. Názor, jenž byl v saských zemích v té době velice rozšířený, navíc přizívoval dlouhý pobyt hlavního únosce v Čechách rok před provedením samotného činu. Tehdy se měl Kunz údajně sejít s Jiřím z Poděbrad, dále pak s Apelem III. z Fictumu a dalšími wettinskými nepřáteli.

⁹⁴ TRESP, *Die Spur führt nach Böhmen. Der Prinzenraub im Kontext der sächsisch-böhmischen Beziehungen um die Mitte des 15. Jahrhunderts*, s. 215.

⁹⁵ TRESP, *Das Fürstentreffen von Eger und die sächsisch-böhmischen Beziehungen um 1459*, s. 76–77.

⁹⁶ Jiří předpokládal navrácení Mostu, Duchcova a Oseku. Vedle toho ještě podstoupení například Königsteinu, Lauensteinu, Hohensteinu či bývalo panství pánů z Plavna, tj. Voigtsbergu nebo Mühltroffu.

⁹⁷ TRESP, *Die Spur führt nach Böhmen. Der Prinzenraub im Kontext der sächsisch-böhmischen Beziehungen um die Mitte des 15. Jahrhunderts*, s. 195.

⁹⁸ Hildebrand byl Kunzovým švagrem.

Z chování českého zemského správce bylo možné usuzovat, že mohl být do činu nějak zapleten. Jiří a Kunz byli v inkriminované době skutečně v kontaktu. Dva dny po činu vyslal Jiří za Kunzem Otíka z Řisut s tajným dopisem, o jehož obsahu se bohužel můžeme pouze dohadovat. Jiří mohl Kunze povzbudit a slíbit mu případnou podporu. Jiříkovu angažmá nasvědčovala i následná ochrana Kunzovy rodiny při saském obléhání českého hradu Eisenberg v roce 1455.⁹⁹ S onou ochranou zřejmě souvisela i mise Otíka z Řisut. V čem měl maršálek Hildebrand pravdu bylo to, že pokud by únos jakkoli prospěl Jiříkovým politickým cílům ve sporu se Saskem, tak jeho alespoň zákulisní angažmá není zcela vyloučeno. Nezpochybnitelná je jistá znalost činu a také Jiřího tichý souhlas, vzpomeneme-li Kunzovu korespondenci před činem. Z toho všeho však nemusí být nutně jisté, že se zemský správce a pozdější český král na činu spolupodílel.

Pokud při jednání mezi českou a saskou stranou došlo na téma únosu, postupovaly obě strany velice opatrně. Bylo zcela jasné, že dojde-li k vyostření sporu, bude to mít dalekosáhlé následky pro křehké mírové jednání. Z toho důvodu se saský kurfiřt Fridrich zdržel jakýchkoli obvinění vůči české straně a nepodpořil tak názor svého vrchního maršálka Hildebranda z Einsiedlu. Zapojení českých příslušníků do únosu tak musíme ponechat zcela v oblasti teoretických dohadů, intrik či pomluv.

Dalším neuralgickým bodem česko-saských vztahů byla otázka následnictví na českém trůně. 23. listopadu 1457 totiž zemřel mladý a na první pohled zdravý král Ladislav Pohrobek.¹⁰⁰ Několik měsíců poté, přesněji 2. března 1458, byl v Praze na Staroměstské radnici, po několikadenní volbě, zvolen zástupci stavů nový český král. Tím králem nebyl nikdo jiný než Jiří z Kunštátu a Poděbrad.

Volba nového českého krále byla některým jeho současníkům ne trnem, ale přímo břevnem v oku. Vadil jim jeho nízký původ, stejně tak jako jednoznačný, veřejně deklarovaný příklon ke kališnictví, které bylo mnohými katolíky považováno za herezi. Závažná byla také určitá kontroverznost Jiřího volby. Podle mnohých při ní byla porušena řada formálních postupů. S největším odporem se volba setkala ze strany braniborského markraběte Albrechta Achillea

⁹⁹ TRESP, *Die Spur führt nach Böhmen. Der Prinzenraub im Kontext der sächsisch-böhmischen Beziehungen um die Mitte des 15. Jahrhunderts*, s. 195–196.

¹⁰⁰ Okamžitě po jeho smrti se objevily spekulace o otravě, ze které byl podezírán Jiří z Poděbrad. Ke konci 20. století ale prof. Emanuel Vlček přišel s vysvětlením Ladislavovy smrti. Podle výzkumu šlo o vzácnou formu leukémie.

a wettinských bratrů, Viléma III. a Fridricha II. Jiřího z Poděbrad označovali za povýšence bez legitimních práv.¹⁰¹ Za poznáním toho, co konkrétně odpůrcům volby vadilo, se musíme vrátit zpět do minulosti.

Asi nejzávažnějším problémem bylo naprosté ignorování legitimních nástupců. Podle výkladu nástupnického řádu Karla IV. si totiž na jedné straně mohli zástupci habsburského rodu nárokovat dědictví po svém bratranci Ladislavu Pohrobkovi. Na druhé straně Karel IV. umožnil i případné nástupnictví v ženské linii.¹⁰² V úvahu by tak přicházely Ladislavovy sestry, Anna Habsburská a Alžběta Habsburská. Oponenti připomínali s odkazem na staré kroniky, že česká historie podobnou situaci již také zažila.¹⁰³ Teoreticky díky tomu by měl prostřednictvím sňatku s Annou možnost usednout na český trůn Vilém III. Vzhledem k tomu, že se Anna svého nástupnictví vzdala, na své si mohl přijít i polský král Kazimír, jenž byl manželem Alžběty.

Saská strana šla v popírání výsledku volby ještě dál. Podle Viléma byli ostatní kandidáti znevýhodněni, jelikož o volbě nevěděli a nemohli se jí aktivně zúčastnit. Samotná volba proběhla zcela nelegitimním způsobem, protože na ní byly zastoupeny pouze české stavy a nikoli zástupci vedlejších zemí Koruny české. Zpochybnil v té době neobvyklou formu volby aklamací, tj. spontánním provoláním. V neposlední řadě Jiřího obvinil z ovlivnění voličů. Uvedl, že ze své pozice zemského správce mohl přítomné různě zastrašovat či podplácet. Je pozoruhodné, že při napadání volebního výsledku se vyhýbal zdůrazňování Jiřího nízkého původu.¹⁰⁴

Jiří z Poděbrad se při své obhajobě odvolával na volební právo českých stavů, které bylo zakotveno již ve Zlaté bule Karla IV., vydané roku 1356. Pravdou je, že přitom nejspíš záměrně zamlčoval některá její další ustanovení. Při své obraně se také zcela úmyslně dopouštěl překrucování pravdy, když tvrdil, že již od poloviny 14. století byli všichni čeští králové voleni

¹⁰¹ TRESP, *Das Fürstentreffen von Eger und die sächsisch-böhmischen Beziehungen um 1459*, s. 91–92.

¹⁰² TRESP, *Das Fürstentreffen von Eger und die sächsisch-böhmischen Beziehungen um 1459*, s. 89–90.

¹⁰³ Mysleli tím stav, který nastal po smrti Václava III., kdy vláda nad českými zeměmi přešla v podobě sňatku Elišky Přemyslovny a Jana Lucemburského na jejího manžela či po smrti Zikmunda Lucemburského, kdy se situace opakovala v rámci sňatku jeho dcery Alžběty s Albrechtem II. Habsburským.

¹⁰⁴ TRESP, *Das Fürstentreffen von Eger und die sächsisch-böhmischen Beziehungen um 1459*, s. 93.

prostřednictvím aklamace českých stavů.¹⁰⁵ Jinak odkazoval na svou fakticky zajištěnou pozici, kterou mu dodával úřad zemského správce.

Spekulacemi o regulérnosti volby nového českého panovníka jsme se přenesli prakticky přímo do středu dění na chebském mírovém sněmu, konaném od jara do podzimu v roce 1459. Zde byla totiž tato otázka jedním z nejdůležitějších sporů mezi českou a saskou stranou.

Ještě před tím došlo v únoru 1459 ve Wunsiedlu¹⁰⁶ k přípravným setkáním mezi českou, saskou a braniborskou stranou. Výsledkem bohužel nebylo žádné konkrétní ujednání. Jediné, k čemu jednající strany dospěly, bylo vyjasnění jednotlivých postojů v rámci sporu, a také zde bylo schváleno konání chebského mírového summitu.¹⁰⁷ Zajímavou postavou „zahřívacího kola“ chebského finále byl kurfiřt Fridrich I. Falcký z rodu Wittelsbachů, který se v rámci dohod postavil do role hlavního protagonisty politiky svého rodu. Chtěl se chopit vlastní iniciativy a na jeho popud pak následně došlo k setkání české a falcké strany v Ambergu¹⁰⁸, jež přineslo, podle Uwe Trespa určité hmatatelné výsledky, na nichž se dalo v Chebu stavět. O co přesně šlo, můžeme pouze hypoteticky uvažovat.

Nyní ale zaměříme naši pozornost na město ležící na řece Ohři jen několik kilometrů od dnešních hranic s Německem. Nově zvolený český panovník vstoupil do Chebu 7. dubna 1459 jako první ze zúčastněných. Jiří podrobně promýšlel jednotlivé tahy a protitahy tak, aby bylo na sněmu vyřešeno to, o co mu v prvé řadě šlo, a to uznání jeho volby českým králem především od německých knížat. Jiří bravurně ovládal manýry tehdejší politiky. Bylo mu jasné, že musí vytvořit příhodnou situaci pro své zájmy. Potřeboval si získat zástupce jednotlivých delegací na svou stranu a začít je připravovat na finální jednání. K tomu bylo zapotřebí je buď hned na první pohled zaujmout¹⁰⁹, nebo je případně rozeštvat proti sobě.

¹⁰⁵ TRESP, *Das Fürstentreffen von Eger und die sächsisch-böhmischen Beziehungen um 1459*, s. 92.

¹⁰⁶ Bavorské město, které je od Chebu vzdálené necelých 35 km.

¹⁰⁷ TRESP, *Das Fürstentreffen von Eger und die sächsisch-böhmischen Beziehungen um 1459*, s. 94.

¹⁰⁸ Bavorské město, od Norimberku je vzdálené asi 72 km směrem na západ.

¹⁰⁹ První setkání hrají vždy velkou roli.

Na chebském sněmu zvolil král dvojího lidu první ze zmíněných strategií.¹¹⁰ Vedle toho, že jednání probíhala ve dvou úrovních, oficiální a zákulisní¹¹¹, do programu zařadil četné slavnostní akty a ceremonie. Velký vliv na následující vývoj měly již samotné vjezdy účastníků do města, které Jiří naplánoval vsutku velkolepě a jichž se sám jako pořadatel účastnil. Na programu se nacházela také celá řada rytířských turnajů a slavnostních hostin. To vše dávalo, vedle ohromení, možnost pozorovat, jak se kdo chová. Tehdejší etiketa v sobě skrývala jistou symboliku, například v rámci pozdravů či podání ruky. Podle toho se pak dalo odvozovat, kdo určuje směr a má rozhodující slovo, a kdo by naopak rád vyvolal provokaci. Díky tomu také mohlo již před oficiálním jednáním dojít k utužení vztahů a vytvoření určitých závazků srovnatelných se smlouvou.¹¹² Samozřejmě se při tom otevřel i prostor pro nedorozumění a následné odmítnutí.

Mírového setkání, jehož choreografie byla čistě v rukou českého krále, se zúčastnilo velké množství význačných osobností té doby. Do Chebu vedle jiných zavítali saský kurfiřt Fridrich II. Dobromyslný, jeho bratr Vilém III. Chrabrý, kurfiřt Fridrich I. Falcký, falckrabě¹¹³ Otta II. z Mosbachu, magdeburský arcibiskup Fridrich či markrabata Fridrich II. Braniborský a Albrecht Achilleus.¹¹⁴ Posledně jmenovaný měl vedle Jiřího z Poděbrad také lví podíl na úspěšném průběhu sněmu, a to z důvodu dokonale zvládnuté kuloární politiky.

Nejdůležitější výsledky, které vzešly z jednotlivých jednání, byly vtěleny do tzv. chebské mírové smlouvy, jež byla podepsána 25. dubna 1459. Předně je nutné uvést, že Jiřímu z Poděbrad se podařilo uhájit svůj post českého krále.¹¹⁵ Vilém III. Chrabrý se jménem svým, své manželky Anny a svých potomků vzdává nástupnického práva na český trůn. Wettinští bratři se vzdávají i vlády nad Mostem, Duchcovem a Osekem. Ve třetím bodě smlouvy saští

¹¹⁰ Pravdou je, že bravurně ovládal i druhou možnost. Zřejmě si ale uvědomil, že pro průběh jednání bude příhodnější ta klidnější varianta.

¹¹¹ Různé neformální, až důvěrné návštěvy, které probíhaly většinou pod rouškou noci.

¹¹² TRESP, *Das Fürstentreffen von Eger und die sächsisch-böhmischen Beziehungen um 1459*, s. 95–96.

¹¹³ Titul zástupce německého panovníka. Ze své pozice mohl předsedat dvornímu soudu a často působil jako prostředník mezi zástupci z říšských zemí a králem či císařem.

¹¹⁴ ČORNEJ, Petr, BARTLOVÁ, Milena, *Velké dějiny země Koruny české. Sv. 6., 1437-1526*, Praha 2007, s. 168.

¹¹⁵ Uznání můžeme vidět již o několik dní dříve, když Vilém III. informuje 17. dubna svého bratra o průběhu jednání s Jiřím z Poděbrad. V dopise je Jiří saským vévodou označen za právoplatného českého krále.

vévodové uznávají českou lenní výsost nad 60 panstvími ve vlastních zemích. V dalším bodě pak museli souhlasit s obnovením české lenní svrchovanosti nad 5 saskými rody, kterými byli páni z Plavna, páni ze Schönburgu, hrabata ze Schwarzburgu, páni z Gery a Rousové z Plavna.¹¹⁶ Díky těmto bodům získává Jiří z Poděbrad zpět většinu ztracených českých držav v saské oblasti, které nyní předává jako léno českého krále saským princům Ernstovi a Albrechtovi. Vzhledem k těmto okolnostem můžeme chebskou smlouvu označit za nástupce výše uvedené smlouvy z Pirny. Hranice, které mezi Saskem a českými zeměmi chebská smlouva vymezila, platí v zásadě dodnes.

Zajímavostí je, že chebská mírová smlouva byla také doplněna o jednu novinku, kterou v předcházejících smlouvách nenalezneme. Jednalo se o pasáže věnované úpravám budoucích přeshraničních sporů, pútek a loupeží. Smlouva ustanovovala na obou stranách vznik rozhodčích soudů, které měly řešit případné spory mírovou cestou.¹¹⁷ Smlouva tak prakticky i do budoucna dávala prostor pro řešení hraničních sporů.

Smlouva byla následně stvrzena dvojitým sňatkem. Vilémova dcera Kateřina byla zasnoubena se synem Jiřího z Poděbrad Hynkem Minsterberským, někdy též známý jako Jindřich. Fridrichův syn Albrecht se oženil s dcerou Jiřího z Poděbrad Zdenkou, která je v německé literatuře uváděna jako Sidonie. Svatba Albrechta a Zdeny se uskutečnila ještě v průběhu sněmu v roce 1459.¹¹⁸ Novomanželé poté žili do jejich plnoletosti v roce 1464 na dvoře Markéty Habsburské.¹¹⁹

I přesto, že byla již dříve vyjasněna nástupnická posloupnost, otevíraly tyto sňatky, díky pružnosti tehdejších právních výkladů, pole pro potencionální budoucí dědické nároky. V případě sňatku Zdeny a Albrechta byl možný nástup Wettinů na český trůn. Pro Hynka pak sňatek s Kateřinou přinesl možnost usilovat o trůn uherský.¹²⁰ Uvědomme si ale, že tyto nároky jsou zcela hypotetické, a že se především v prvním případě postupovalo, i když zde byly určité pokusy o zvrácení, podle ujednané dohody.

¹¹⁶ VESELÝ, *Obnova zahraničních lén české koruny za Jiříka z Poděbrad*, s. 263–264.

¹¹⁷ TRESP, *Das Fürstentreffen von Eger und die sächsisch-böhmischen Beziehungen um 1459*, s. 105–106.

¹¹⁸ Zdena se zároveň vzdala svých nástupnických práv.

¹¹⁹ ROGGE, *Die Wettiner. Aufstieg einer Dynastie im Mittelalter*, s. 170.

¹²⁰ ČORNEJ, BARTLOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české. Sv. 6., 1437-1526*, s. 171.

V dnešní době považujeme chebská mírová jednání za mistrovské dílo politiky Jiřího z Poděbrad. V jeho době tomu bylo ale jinak. Podle názorů jednotlivých stavů byly některé české požadavky odsouvány na vedlejší kolej, aby nebránily mírovému jednání mezi wettinským rodem a českým králem. Díky tomu nebyly dostatečně dobře projednány a poškozeným stranám nebylo v plné míře vyhověno.¹²¹

¹²¹ TRESP, *Die Spur führt nach Böhmen. Der Prinzenraub im Kontext der sächsisch-böhmischen Beziehungen um die Mitte des 15. Jahrhunderts*, s. 216.

3. Fictumové ve wettinských službách

3.1 Počátky rodu v Sasku

Starožitný a poměrně rozvětvený rod pánů z Fictumu, někdy též uváděno z Vitzthumu¹²², nebyl původním českým rodem, jak již napovídá rodový predikát. V průběhu 15. století se ale na území Čech jedna větev usadila a zařadila se mezi českou šlechtu.

Rodové jméno vychází z latinského termínu *vicedominus*¹²³, který označoval úřad při biskupství.¹²⁴ V případě rodu Fictumů se jednalo konkrétně o zástupce erfurtského biskupa. Zastával ho jeden ze zakládajících členů rodu. Jelikož se původně jednalo o dědičný úřad, přešlo označení na celý rod, i když daný úřad nezastávali všichni jeho členové.

Počátky rodu můžeme hledat v Durynsku. Fictumové se odvozují od pánů z Apoldy (von Apolda), jejichž nejstarší předek Ditrich z Apoldy je zmiňován kolem roku 1123, a od Schenků z Varguly (Schenk von Vargula). Spojením těchto dvou rodů vznikli Schenkové z Apoldy (Schenk von Apolda). Z nich se v polovině 13. století oddělila linie, jejímž zakladatelem se stal rytíř Berthold (†1285), který sídlil v Eckstedtu u Erfurtu¹²⁵ a zastával výše zmíněný úřad. Po něm se pak větev přejmenovala na Fictum z Eckstädtu (Vitzthum von Eckstädt). Oba rody vládly společně v Apoldě¹²⁶, a to až do roku 1348, kdy Schenkové přenechali Apoldu pouze Fictumům. Ti si ji zároveň nechali potvrdit jako léno od vládnoucího rodu Wettinů.

Ve 14. století také dochází k prvnímu dělení v rámci samotného rodu Fictumů. Z původní větve Fictumů z Eckstädtu se oddělili dva bratři. Rytíř Berthold (†1335) si založil větev Fictumů z Apoldy (Vitzthum zu Apolda). Hlavním sídlem této linie se stalo město Apolda, a i když vláda nad ním postupně připadla Wettinům, měli zde Fictumové stále velký vliv. Posledním členem apoldské větve byl Anton Fridrich Fictum z Apoldy, jenž zemřel roku 1631.

¹²² Z německého jazyka. Protože je ve slově „zt“, tak podle doc. Petra Hlaváčka českou variantu slova čteme „*Fictum*“, nikoli „*Fiktum*“.

¹²³ OTTO, Jan, *Fictum z Fictumu* in: Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Díl 9., Praha 1895, s. 166.

¹²⁴ *Vicedominus* byl biskupovým zástupcem, jenž se staral o jeho světské záležitosti. Ze své pozice měl různé pravomoci. Například v mohučské arcidiecézi mohl *vicedominus* spravovat některá panství.

¹²⁵ Město je vzdálené přibližně 15 km jihovýchodně od Erfurtu.

¹²⁶ Město, vzdálené asi 15 km severně od Výmaru. Dnes je správním centrem v okrese Weimarer Land.

Bratr zakladatele apoldské rodové linie Ditrich (†1337) stál u zrodu budoucí linie Fictumů z Roßly (Vitzthum zu Roßla) (příloha 1). Jejich hlavní rezidencí se stal zámek Niederroßla¹²⁷, který po vymření rytířů z Roßly získává Busso z Fictumu (†1384), potomek zakladatele roßelské větve.

Kolem roku 1400 pak dochází k dalšímu dělení. Z roßelské linie, jejíž osudy jsou poté spojeny s českými zeměmi, se vydělila větev Fictumů z Tannrody (Vitzthum zu Tannroda).¹²⁸ Apel Fictum z Tannrody uváděný jako nejstarší, který umírá v roce 1425, byl v letech 1407–1417 ve službách míšeňského markraběte a durynského lankraběte Fridricha IV. Následně se přesouvá na wettinský markraběcí dvůr. Další generaci tannrodské větve představuje Apel mladší Fictum z Tannrody a jeho sestra Elsa. Majetek tannrodských Fictumů pak díky sňatku Elsy s hrabětem Ernstem z Gleichenu přešel na manželův rod a větev zaniká roku 1479.

I přes to, že se fictumovský rod začal poměrně hustě rozvětlovat, jeho původní eckstädská linie nezanikla, ale nadále pokračovala. Roku 1440 přestavěli její členové rodový hrad v Eckstedtu na renesanční zámek. Velký rozvoj pak Fictumové z Eckstädtu zažili od 17. do počátku 20. století, kdy tato větev zásobovala Sasko významnými státníky a generály.¹²⁹

Ještě je také dobré se zmínit o erbu rodu (příloha 2). I když se rod rozvětvil, rodový erb se prakticky až na jednu výjimku nelišil. Jeho popis máme dochovaný v Ottově slovníku naučném. Na zlatém štítě černá větev osekaná a na ní tři červená jablka na stopkách ohnutých vyrůstají.¹³⁰ Klenot erbu představovala totožná větev, na vrchu zdobena 4 pštrosími péry (červené, bílé, červené, bílé), přikryvadla byla černo-žlutá.¹³¹ Výjimku tvoří linie Fictumů z Eckstädtu. Jejich erb představoval zlatý štít s vertikálními červenými břevny přetnutý bílým horizontálním břevnem. Klenotem byla korunovaná přilba s červenou mitrou, zdobenou zlatou hvězdou a po

¹²⁷ Nachází se necelé 3 km severozápadně od Apoldy.

¹²⁸ Za své hlavní centrum si zvolili město Tannroda, které je od Apoldy vzdálené přibližně 30 km směrem na jihozápad.

¹²⁹ *Vitzthum (Adelsgeschlecht)*, Wikipedia: the free encyclopedia [online], San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 17. listopadu 2021], dostupné z: [https://de.wikipedia.org/wiki/Vitzthum_\(Adelsgeschlecht\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Vitzthum_(Adelsgeschlecht)).

¹³⁰ OTTO, *Fictum z Fictumu*, s. 166.

¹³¹ MADĚRA, Ferdinand, *K některým heraldickým památkám v Chomutově. 8. pokračování*, in: Památky, příroda, život. Vlastivědný čtvrtletník Chomutovska roč. 30, č. 1, Chomutov 1998, s. 10.

obou stranách třemi kohoutími péry (červené, stříbrné, červené). Přikryvadla byla červeno-žlutá.¹³²

3.2 Nesnadná úloha rádce

Věnujme ale nyní pozornost rodové linii Fictumů z Roßly, která se také dostala do služby pozdějšího saského kurfiřta Fridricha I. Svárlivého. Apel II. z Fictumu se jménem Fridricha účastní jednání s králem Zikmundem o kurfiřtském povýšení.¹³³ Do tohoto období spadá i první kontakt Fictumů s českým prostředím. V roce 1426 vidíme Busse z Fictumu¹³⁴ v bitvě u Ústí nad Labem, když táhl proti husitům v čele míšeňského vojska.¹³⁵ Fictumové díky přízni wettinského rodu bohatli. Rozšířili majetky i svůj vliv. Dokladem toho je snaha učinit z Apela II. správce Dolní Lužice.¹³⁶ Bohužel díky zákulisním jednáním se to nepovedlo.

Pro nadcházející události je velice důležitá následující generace roßelské větve. Rytíř Apel, toho jména III., Fictum z Roßly v pramenech uváděn někdy také jako starší či nejstarší, je synem rytíře Busse II. z Fictumu. Narodil se někdy kolem roku 1400. Roku 1434 se oženil s jakousi Kunigundou.¹³⁷ Můžeme usuzovat, že Kunigunda pocházela zřejmě z nějakého sousedního šlechtického rodu, jenž byl na stejné úrovni jako Fictumové. Vztah Apela a Kunigundy trval do roku 1452.¹³⁸

¹³² *Vitzthum (Adelsgeschlecht)*, Wikipedia: the free encyclopedia [online], San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 17. listopadu 2021], dostupné z: [https://de.wikipedia.org/wiki/Vitzthum_\(Adelsgeschlecht\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Vitzthum_(Adelsgeschlecht)).

¹³³ ROGGE, *Herrschaftsweitergabe, Konfliktregelung und Familienorganisation im furstlichen Hochadel. Das Beispiel der Wettiner von der Mitte des 13. bis zum Beginn des 16. Jahrhunderts*, s. 208.

¹³⁴ Zřejmě se jednalo o Busse II. z Fictumu.

¹³⁵ BOBKOVÁ, *Cizí šlechta usazená v severních Čechách do poloviny 17. století*, s. 102.

¹³⁶ STREICH, *Zwischen Reiseherrschaft und Residenzbildung. Der wettinische Hof im späten Mittelalter*, s. 15.

¹³⁷ *Apel Vitzthum der Ältere zu Roßla*, De-academic.com [online]. [cit. 14. ledna 2022], dostupné z: <https://de-academic.com/dic.nsf/dewiki/90842>.

¹³⁸ O jeho dalším sňatku či sňatech jeho bratrů nejsou zmínky. Po přesídlení do Čech dochází k využívání sňatkové politiky. Můžeme se o tom dočíst např. v Ottově slovníku naučném či díle Augusta Sedláčka. Syn Apela III. z Fictumu, Kryštof, se oženil s členkou nižšího šlechtického rodu, Annou z Varnsdorfu. Fictumové ale postupně pronikají i do významnějších rodů. Vnučka Apela III. Sidonie, dcera Felixe z Fictumu, se vdala za Václava z Lobkowitz na Údlicích, jenž pocházel z hasišťjanské

Po smrti Fridricha I. zůstávají Fictumové věrni kurfiřtskému dvoru a setrvávají po boku Fridrichova nástupce, prvorozeného syna Fridricha II. Saského, zvaného Dobromyslný. Apel III. se stal hofmistrem¹³⁹ a jeho bratři Busso III. a Bernhard mu úspěšně sekundovali.¹⁴⁰ O fictumovské službě u wettinského dvora svědčí korespondence mezi členy rodu a kurfiřtem. Například roku 1439 informuje Busso Fridricha o porážce prohusitského Abrahama ze Zbazyňa¹⁴¹ či o cestě kancléře Jana Koniecpolského jedoucím z Namyslova do Varšavy.¹⁴²

Apel z Fictumu a jeho bratři také řeší za svého pána různé spory. O jednom takovém případě se dovídáme například z regestu v soupise Archivu Koruny české. Dočteme se zde, že „*Fridrich, vévoda saský, lantkrabě durynský a markrabě míšeňský přistupuje na smírné ujednání, které v jeho sporu s Janem z Koldic ujednali Těma z Koldic, strýc Janův a rytíř Apel Victum, tajný rada vévody Fridricha.*“¹⁴³ Tato zpráva pochází z 5. června 1443. Apel se podle stejného zdroje účastní i dalších urovnání například v srpnu a říjnu téhož roku ve věci sporu o Lucembursko.¹⁴⁴ V rámci sporu zastupoval kurfiřtova bratra, vévodu Viléma III. Ten si dělal nároky na Lucembursko z titulu věna sestry Ladislava Pohrobka, Anny Habsburské, s níž byl zasnouben 1. dubna 1438.¹⁴⁵ V roce 1443 je také jedním z dalších hofmistrových úkolů cesta

větve rodu Lobkowiczů a zemřel roku 1520. Došlo také ke spojení s rodem Kolovratů díky sňatku Bernardina z Fictumu, který zemřel roku 1544, a Magdaleny pocházející z mašřovské větve rodu Kolovratů. Magdalena z Kolovrat byla vnučkou Jana Hasištejnského z Lobkowicz, který byl roku 1469 jmenován hejtmanem Žateckého kraje a města Kadaně. Dcera Bernardina a Magdaleny, Anna, se stala druhou manželkou Bohuslava Felixe Hasištejnského z Lobkowicz, jenž od roku 1576 zastával úřad nejvyššího komorníka Království českého.

¹³⁹ Úřad správce dvora.

¹⁴⁰ Apel měl údajně ještě jednoho bratra, Bedřicha, se kterým se ale podle Ottova slovníku naučného nepohodl. Bedřich se snad na základě toho od zbylých tří bratrů oddělil.

¹⁴¹ URBÁNEK, Rudolf, *České dějiny. Dílu III. Část I. Věk Poděbradský I.*, Praha 1915, s. 408.

¹⁴² URBÁNEK, *České dějiny. Dílu III. Část I. Věk Poděbradský I.*, s. 425.

¹⁴³ *Národní archiv, Archiv Koruny české 06 (1438–1526)*, s. 37–38, [cit. 21. srpna 2021], dostupné z: <https://sources.cms.flu.cas.cz/src/index.php?s=v&cat=26&bookid=1121&page=37>.

¹⁴⁴ *Národní archiv, Archiv Koruny české 06 (1438–1526)*, s. 38–39, [cit. 21. srpna 2021], dostupné z: <https://sources.cms.flu.cas.cz/src/index.php?s=v&cat=26&bookid=1121&page=38>.

¹⁴⁵ Při snaze získat Lucembursko je území dokonce okupováno míšeňsko-durynskou armádou. Vilém ale nakonec, kvůli hrozbě sporu s dalšími dědici, a především s Filipem Dobrým Burgundským, ze svých nároků sevil.

do Lausanne za účelem dohody sňatku mezi kurfiřtovým synem Fridrichem a Kateřinou Savojskou.¹⁴⁶

3.2.1 Saská bratrská válka a role rádce

Na přelomu let 1444 a 1445 přecházejí Fictumové pod velením nejstaršího člena rodu, Apela III. z Fictumu, do služeb saského vévody Viléma III. Saského, zvaného Chrabrý či Durynský. Apel exceluje v roli rádce a opět získává funkci hofmistra. Proč ke změně stran došlo nám osvětluje podstata konfliktu mezi bratry související se způsobem správy a dělení otcovského dědictví, které proběhlo za působení Fictumů na saském dvoře.

Po smrti Fridricha I. došlo k rozdělení wettinského sasko-míšeňského dominia mezi jeho přeživší syny. Druhorozený Zikmund nastupuje roku 1437 na církevní dráhu. V lednu 1440 se v zájmu dynastie stal proti své vůli biskupem ve Würzburgu, pod jehož správu spadaly wettinské majetky v okolí Coburgu.¹⁴⁷ Tímto tahem byl svými bratry elegantně vyřaděn ze hry o rodové statky.¹⁴⁸

Otcovské dědictví bylo tedy rozděleno mezi Fridricha II. a Viléma III.¹⁴⁹ V květnu roku 1440 s dědictvím zamíchala smrt bezdětného Fridricha IV. Durynského, který rovněž patřil do rodu Wettinů. Podle dohody tak Durynsko přešlo na hlavní rodovou větev a bylo nutné ho také zařadit do dělení. Poměrně složité jednání probíhalo v Lipsku v květnu 1445. Jednalo se především o to, komu připadne Durynsko. Z obou stran byly vznášeny nesouhlasné námitky. Vilém se snažil zákulisním jednáním donutit svého bratra Fridricha k výběru tak, aby se od něj mohl oddělit a vládnout nezávisle na něm.¹⁵⁰ Když ale Fridrich odmítl, Vilém prohlásil dělení

¹⁴⁶ *Apel Vitzthum der Ältere zu Roßla*, De-academic.com [online], [cit. 14. ledna 2022], Dostupné z: <https://de-academic.com/dic.nsf/dewiki/90842>.

¹⁴⁷ ROGGE, *Die Wettiner. Aufstieg einer Dynastie im Mittelalter*, s. 159.

¹⁴⁸ Na funkci sice v listopadu 1442 rezignoval. Na jaře 1443 byl ale svými bratry zadržen a pravděpodobně až do své smrti v roce 1471 vězněn na hradě Rochlitz.

¹⁴⁹ Vilémovi je v té době 12 let a je na tři roky poslán na dvůr otcova bratrance a svého poručníka, Fridricha IV. Durynského.

¹⁵⁰ Ze stejného důvodu se Vilém snažil o urychlení svatby s Annou Habsburskou a s tím spojeným ziskem Lucemburska.

za neplatné.¹⁵¹ Nakonec se dospělo k tzv. altenburskému dělení, kterým se wettinské državy rozdělily na dvě části, a to západní a východní. Ta východní, tj. Míšeňsko, připadla Fridrichovi a západní, obsahující i Durynsko, spadla do klína Vilémovi.

Výsledek altenburského dělení nebyl pro bratry, především pro vévodu Viléma, uspokojivý. Ten se vůči Fridrichovi cítil znevýhodněný. Zjednodušeně můžeme říct, že mu záviděl. Jeho část byla navíc mnohem více zatížena dluhem představující částku 175 000 zlatých, oproti té, kterou získal Fridrich. Na ní byl dluh pouze 35 000 zlatých.¹⁵² Jak také poznamenává Rudolf Urbánek, určitou roli zde samozřejmě sehrála i povaha obou bratrů. Starší a mírnější Fridrich měl železnou vůli a byl oblíbený u lidí. Mladší Vilém byl naopak prudký, svévolný a drsný a neustále cítil, že je svým bratrem poručníkován.¹⁵³

Pro koho se výsledek sporu jevil jako uspokojivý, byl náš durynský rod, který měl i značný zákulisní vliv při dělení dědictví. Ve chvíli, kdy se definitivně rozhodlo o jeho podobě, se na scéně objevuje Apel III. z Fictumu, tentokrát však ve Vilémových službách. Historici se shodují, že Apel začal spor mezi wettinskými bratry různými způsoby přiživovat. Podle Rudolfa Urbánka se dokonce snažil bratry rozeštvat proti sobě prostřednictvím Markéty Habsburské, manželky kurfiřta Fridricha II.¹⁵⁴ Můžeme se dohadovat jaké způsoby k tomu volil. Zřejmě nejpravděpodobnější variantou je vytváření různých spekulací a pokus o očerňování saského kurfiřta.

Pravou podstatu fictumovské akce si vévoda Vilém zřejmě zatím neuvědomoval, a tak zahrnoval svého nejlepšího rádce různými poctami. 30. ledna 1446 získává Apel za 600 hřiven stříbra od města Erfurtu hrad Kapellendorf¹⁵⁵ s povinností chránit místní obchodní cesty, a to

¹⁵¹ GROSS, *Geschichte Sachsens*, s. 27.

¹⁵² ROGGE, *Die Wettiner. Aufstieg einer Dynastie im Mittelalter*, s. 161.

¹⁵³ URBÁNEK, Rudolf, *České dějiny. Dílu III. Část 2. Věk Poděbradský II.*, Praha 1918, s. 192.

¹⁵⁴ URBÁNEK, Rudolf, *Dvě studie o době poděbradské*, Brno 1929, s. 45.

¹⁵⁵ Hrad leží od Erfurtu asi 34 km směrem na východ.

vše po dobu 21 let.¹⁵⁶ Roku 1450 získávají Fictumové od Viléma hrad Gleißberg¹⁵⁷, přičemž se zavázali, že ho opraví. Dále získávají například správu nad Coburgem či hrad Wachsenburg.¹⁵⁸

Vilém se od bratra, možná právě na Apelův popud, oddělil a převzal nezávislou vládu nad Durynskem jako lankrabě. Za hlavní správní sídlo území si podle vzoru Fridricha IV. Durynského zvolil Výmar.¹⁵⁹ Usadil sem svůj dvůr, čítající nejméně 30 členů personálu, a pokračoval v předchůdcově snaze učinit z Výmaru suverénní město. Vylepšil například systém výmarského opevnění, který se mu zdál nedostačující. Aby podpořil stavbu nového městského opevnění, na dvanáct let osvobodil Výmar od platby městské daně. Roku 1453 také ve městě založil františkánský klášter.

Vilém sám sebe považoval spíš za durynského lankraběte než za člena wettinského domu. Jako nezávislý vládce v Durynsku provozoval reformní činnost, a to jak v průběhu bratrského konfliktu, tak hlavně po jeho ukončení. Chtěl vytvořit takové podmínky, aby zajistil úspěšnou ekonomiku, z níž by měl prospěch nejen on, ale i celá země. Dokonce se cítil odpovědný za morálku svých poddaných. Snažil se je podporou kázně a zajištěním právních jistot přimět k většímu výkonu.¹⁶⁰ Vedle hospodářství se Vilém zaměřil i na soudnictví. Roku 1454 vydal soudní reformu, která přísněji oddělovala kompetence církevních a světských soudů.¹⁶¹

V roce 1446 ještě před tím, než bratrská válka naplno vypukla, proběhla svatba mezi Vilémem a Annou Habsburskou.¹⁶² Vilém si bral Annu jen z politických důvodů a s nadějí, že s ní, respektive s jejím věnem získá i nové území¹⁶³, což byla tehdy celkem běžná praxe. Manželství s Annou, která mu sice porodila dvě dcery, nebylo šťastné. Vilém se o ni prakticky

¹⁵⁶ MADĚRA, *K některým heraldickým památkám v Chomutově. 8. pokračování*, s. 10.

¹⁵⁷ Dnes nazývaný Kunitzburg, nachází se přibližně 6,5 km severovýchodně od Jeny.

¹⁵⁸ Nachází se asi 22 km jihozápadně od Erfurtu.

¹⁵⁹ ROGGE, *Die Wettiner. Aufstieg einer Dynastie im Mittelalter*, s. 163.

¹⁶⁰ Roku 1452 vydává mravní příkaz zakazující nadměrné pití či hazardní hry. Příkazoval jim účast na mších a jako trest pro nemravné stanovil vyhnanství.

¹⁶¹ ROGGE, *Die Wettiner. Aufstieg einer Dynastie im Mittelalter*, s. 164.

¹⁶² Svatební hostina měla být testem, zda dokážou oba saští bratři sedět u jednoho stolu. Výsledek byl bohužel neuspokojivý. Fridrich, ač byl pozván, tak se vůbec nedostavil a místo toho uspořádal v Lipsku sněm.

¹⁶³ Mělo se jednat o případnou držbu Lucemburska, jak je uvedeno výše.

nezajímal a stavěl se k ní urážlivě a odmítavě. Dokonce ji intervenoval na hradě Eckartsburg¹⁶⁴, kde také Anna 14. listopadu 1462 zemřela. Krátce po její smrti legalizoval Vilém svůj poměr s milenkou Kateřinou z Brandenštejna svatbou ve Výmaru.¹⁶⁵

Rok 1446 přinesl kromě Vilémovy svatby s Annou ještě jednu podstatnou událost. Vilém svolal do durynského Weißensee sněm, na kterém jako nový panovník v oblasti potvrdil veškerá práva. Tím si získal podporu místní elity. Na sněmu je také přijat zemský řád. Jedná se o první zemský řád v historii Durynska a jeden z prvních na území německy mluvících zemí.¹⁶⁶ V něm jsou uvedena různá regulační opatření zlepšující hospodářství země a životní úroveň obyvatelstva. Řád ale také přiznával poměrně velký vliv stavům.¹⁶⁷ Právě tato skutečnost byla klíčová při schvalování zemského řádu stavy a je s největší pravděpodobností možné předpokládat, že Vilém byl nejspíš k zařazení tohoto bodu donucen. Zemským řádem také Vilém dával stavům možnost nepřipustit jeho nástupce k vládě, pokud se odmítne tímto řádem řídit a nepotvrdí stavům jejich práva.

Vilémův přístup ke správě Durynska Fictumy velice potěšil. Především byl nadšený nejstarší člen roželské větve Apel, který sledoval čistě vlastní cíle. Ty lze spatřit již v jeho angažovanosti ve sporu saských bratrů, v jehož průběhu společně se svými bratry „změnil kabát“. Výše zmíněný zemský řád dával Fictumům, ale i dalším šlechtickým rodům, v Durynsku prakticky volnou ruku.¹⁶⁸ Rudolf Urbánek při této příležitosti zmiňuje Apelův sen o oddělení svých panství v Durynsku od Míšně a následné samostatnosti. Dále spekuluje o případné možnosti připojit tato území ke Koruně české. Z jakého důvodu by se chtěl Apel připojit k českým zemím je těžké jednoznačně vysvětlit, jelikož samotné Durynsko je od Čech značně vzdáleno. Apel měl zřejmě určité plány, které se vzhledem k následujícím událostem nevyplnily a tím pádem o nich nejsou dochované žádné záznamy. Tato hypotéza nám ale naznačuje určitou spojitost mezi Fictumy a českými zeměmi ještě před vznikem válečného

¹⁶⁴ Nachází se asi 12 km severně od Apoldy.

¹⁶⁵ ROGGE, *Die Wettiner. Aufstieg einer Dynastie im Mittelalter*, s. 166.

¹⁶⁶ *Sächsischer Bruderkrieg*, Wikipedia: the free encyclopedia [online], San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, [cit. 17. listopadu 2021], dostupné z: https://de.wikipedia.org/wiki/S%C3%A4chsicher_Bruderkrieg.

¹⁶⁷ ROGGE, *Die Wettiner. Aufstieg einer Dynastie im Mittelalter*, s. 161.

¹⁶⁸ URBÁNEK, *Dvě studie o době poděbradské*, s. 45.

konfliktu. Tyto vztahy se následně utuží právě za bratrské války, kdy obě válčící strany hledají v Čechách své spojence.¹⁶⁹

Díky bratrskému konfliktu tak můžeme vysvětlit, proč Fictumové změnili stranu. Vzhledem k tomu, že se wettinští bratři pohádali a rozdělili si vládu nad otcovským dědictvím, přičemž Durynsko s fictumovskými statky a majetky připadlo Vilémovi, proč tedy zůstat ve službě u Fridricha, který nad Durynskem ztratil pravomoc.

Tím, kdo mocenskou hru Fictumů hned na začátku prohlédl, byl Fridrich II. Změna strany je prakticky dostala na kurfiřtovu černou listinu a zažehla v něm nenávist vůči tomuto rodu. Pravdou je, že určitý spor mezi ním a rodem začal již v době, kdy mu Apel byl ještě dobrým rádcem.¹⁷⁰ Nově vinil rod Fictumů z Roßly z toho, že jeho členové stáli za rozpadem celistvého wettinského panství¹⁷¹ a dle výše citované druhé části Urbánkova Věku poděbradského ještě například ze snahy připojit Durynsko k českému území. Toto nařčení vyplývalo právě z vydaného zemského řádu, který by to Fictumům, díky nově přiznaným pravomocem a většímu vlivu na Vilémovo rozhodování, umožňoval. Apel III. byl vinen i tím, že údajně urazil Fridricha II., když tvrdil, že chce vojensky napadnout svého bratra Viléma. Vedle Apela byl obviněn i jeho bratr Busso za to, že proti Fridrichovi buduje spolu s dalšími durynskými šlechtici armádu.¹⁷² Fridrich se také bál budoucí možné šlechtické vzpoury, která mohla pod vlivem událostí ve Vilémově části nastat také na jeho území, a navíc by jeho potomci mohli být, opět dle znění durynského zemského řádu, vyřazeni z možného nástupnictví.

Kurfiřtova nenávist k fictumovskému rodu vedla k tomu, že panství Lichtenwalde¹⁷³, které Apel získal roku 1439, mu bylo roku 1447 zase odebráno. V témže roce Apel ztratil i rodový vodní hrad Roßla. Fridrich se dále dožadoval vyhnání Fictumů ze Saska, následné revize předchozího rozdělení saského dědictví, které se podle jeho představ mělo opět sloučit, a žádal

¹⁶⁹ URBÁNEK, *Dvě studie o době poděbradské*, s. 50.

¹⁷⁰ ROGGE, *Herrschaftsweitergabe, Konfliktregelung und Familienorganisation im fürstlichen Hochadel. Das Beispiel der Wettiner von der Mitte des 13. bis zum Beginn des 16. Jahrhunderts*, s. 166.

¹⁷¹ ROGGE, *Die Wettiner. Aufstieg einer Dynastie im Mittelalter*, s. 162.

¹⁷² ROGGE, *Herrschaftsweitergabe, Konfliktregelung und Familienorganisation im fürstlichen Hochadel. Das Beispiel der Wettiner von der Mitte des 13. bis zum Beginn des 16. Jahrhunderts*, s. 170–171.

¹⁷³ Dnešní zámek Lichtenwalde leží asi 9 km severovýchodně od Chemnitz.

také zrušení Vilémova zemského řádu. O tom samozřejmě Vilém nechtěl nic slyšet. Bratrovy námitky chápal jako zásah do své suverenity a spojil se s Fictumy proti němu.

Během bratrské války proběhlo několik bitev, které občas se samotným konfliktem nijak nesovisely. Například na počátku června 1447 se Vilémovo i Fridrichovo vojsko¹⁷⁴ vydalo ke vzpurnému městu Soest. Vestfálské hanzovní město, které od 13. století provádělo poměrně sebevědomou územní politiku, totiž vypovědělo poslušnost kolínskému arcibiskupovi Ditrichovi II. z Moersu.¹⁷⁵ Celý spor mezi městem a arcibiskupem byl založen na snaze o rozšíření sféry vlivu, a to jak ze strany města, tak i arcibiskupa. Konflikt vygradoval poté, co Ditrich jako zeměpán zvýšil v roce 1435 neúměrně daně.¹⁷⁶ Proti tomu se zvedla vlna odporu a do čela povstání se postavilo město Soest, které se v rámci sporu snažilo prosadit i své vlastní zájmy a získat více privilegií. V roce 1441 byl ustanoven soud, který měl přinést mírové řešení. Arcibiskupovy požadavky byly ale tak vysoké, že na ně zástupci města odmítali přistoupit. Dohodli se proto s Janem I. Klevským, že pokud by Ditrich od svých požadavků i nadále neustoupil, stal by se Jan jejich novým zeměpánem. Tak se také stalo a klevský vévoda Jan do Soestu slavnostně vstoupil 22. června 1444 a následně potvrdil jeho obyvatelům všechna jejich práva.

Zpočátku lokální šarvátka se postupně začala rozšiřovat v rozsáhlý válečný konflikt, který nakonec trval několik let. Na síle nabýval díky tomu, že obě strany získávaly podporu od velkého množství knížat a měst. Na straně Soestu¹⁷⁷ stála především další velká vestfálská hanzovní města, s výjimkou Dortmundu, který se postavil za kolínského arcibiskupa. Na Ditrichově straně stáli kromě jiných také oba wettinští bratři či francouzský král Karel VII. Situace na bojišti se střídavě přikláněla na jednu či na druhou stranu.

Boje se z velké části odehrávaly mimo Soest. Do oblasti kolem města se přesunuly až na přelomu let 1446 a 1447. V této době zasáhlo do válečné vřavy také vojsko ze Saska, složené

¹⁷⁴ Je pozoruhodné v té době už znesváření bratři Fridrich a Vilém stáli na jedné straně.

¹⁷⁵ TRESP, *Die Spur führt nach Böhmen. Der Prinzenraub im Kontext der sächsisch-böhmischen Beziehungen um die Mitte des 15. Jahrhunderts*, s. 207.

¹⁷⁶ *Soester Fehde*, Wikipedia: the free encyclopedia [online], San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, [cit. 10. března 2022], dostupné z: https://de.wikipedia.org/wiki/Soester_Fehde.

¹⁷⁷ Město v dnešním Porúří ležící asi 50 km východně od Dortmundu.

převážně z nájemných žoldnéřů.¹⁷⁸ Tažení se zpočátku jeví jako úspěšné. Vilémovo vojsko, v čele s Apelem III. z Fictumu, vzbuzovalo na soeské straně poměrně velký strach.¹⁷⁹ Dokonce docházelo k tomu, že soeská koalice hrozila rozpadem. Situace se ale začala pomalu obracet, když 20. června 1447 dorazilo vojsko arcibiskupa a jeho spojenců k Lippe. Město bylo poměrně dobře opevněno, a dokonce ani obávanému Vilémovu vojsku se nepodařilo jeho obranu zlomit. 30. června obláhatelé odtáhli k Soestu, u kterého zřejmě předpokládali menší odpor. Bohužel i toto obléhání skončilo neúspěchem.

Obě strany nakonec projevíly ochotu k mírovým jednáním, která započala prakticky hned po odeznění posledních výstřelů před soeskými hradbami. Zpočátku byla jednání neúspěšná a boje pokračovaly až do dubna 1449, kdy byla prostřednictvím vévody Filipa Burgundského uzavřena v Maastrichtu mírová smlouva. Výsledkem vleklého sporu mezi kolínským arcibiskupem a Soestem bylo nakonec odtržení města od vestfálského vévodství a jeho přičlenění k vévodství Kleve-Mark. Jednota vestfálských měst díky tomu utrpěla velkou ekonomickou ztrátu a postupně se rozpadala. Soest si v nové situaci dokázal poradit, vydobyl si ve vévodství zvláštní postavení a stal se do značné míry nezávislý.¹⁸⁰ Bohužel výsledek sporu negativně dopadl na ekonomické postavení města, které ztratilo hospodářské zázemí, postupně upadalo a měnilo se v méně významné město.

Vraťme se ale ke konfliktu mezi wettinskými bratry Vilémem III. Chrabřým a Fridrichem II. Dobromyslným. V průběhu celého bratrského konfliktu dochází k několika komplikovaným jednáním mezi oběma stranami, která byla často dohodnuta některým z prostředníků, například markrabětem Fridrichem II. Braniborským. O bratrském usmíření se jednalo například na sněmu v Erfurtu hned v roce 1447. O rok později se obě strany opět sešly, tentokrát v Naumburku.¹⁸¹ Sněmy většinou nevedly k žádnému rozuzlení problému. Pokud se podařilo vyjednat příměří, vydrželo bohužel jen krátce, protože nenávisť mezi Fridrichem a Vilémem přetrvávala i v rámci příměří.

¹⁷⁸ Žoldnéři byli pro soeské tažení hojně najímáni i v Čechách. Vedle tohoto konfliktu se údajně plánovalo i jejich využití při prosazování saských nároků na Lucembursko.

¹⁷⁹ V 2. části Urbánkova Věku poděbradského se dočteme, že bylo přirovnáváno k husitům.

¹⁸⁰ Toto postavení si udrželo až do vlády Fridricha II. Velikého.

¹⁸¹ ROGGE, *Die Wettiner. Aufstieg einer Dynastie im Mittelalter*, s. 162.

Vedle různých setkání probíhala mezi wettinskými bratry komunikace prostřednictvím dopisů, jimiž každý hájil své postoje a postupy. S postupujícím časem korespondence sílila. Velice intenzivně pak probíhala v letních měsících let 1448 a 1449. Jedná se například o různé úpravy termínů sněmů, žádosti o nové schůzky a snahu dosáhnout dalších příměří.¹⁸² Můžeme předpokládat, že jedním z témat korespondence mezi bratry mohli být i Fictumové. Lze si přibližně představit, jak byly dopisy, týkající se Fictumů, laděny. Fridrich v nich nabádal bratra, ať se vyvaruje jejich rad, protože právě oni mohli, podle něj, za vše, co se mezi bratry stalo. Naopak Vilém v dopisech nepochybně jejich vinu odmítal, neboť jim stále bezmezně věřil.

Situace vygradovala také tím, že se wettinští bratři vedle vlastního sporu účastnili i jiných konfliktů, často každý na opačné straně. Jednalo se třeba o rozdělení dědictví po Fridrichově straníkovi Güntheru ze Schwarzburka. Fridrich v tom opět spatřoval fictumovskou akci. Podezíral Apela, že najal českého žoldnéře, aby Günthera zabil. Doyen rodu Fictumů byl také na jednom ze sněmů, který se konal ke konci smluveného příměří, nařčen ze zmatků vzniklých v průběhu konfliktu. Pravdou je, že i Vilém už v té době začíná pojmout určité podezření vůči Apelovi. Říká se, že ho Vilém měl obvinít z pokusu podat mu otrávené víno¹⁸³, přesto ale stále ještě věřil v jeho oddanost.

V březnu 1450 se formují nové koalice. Vilém se spojil s braniborskými markrabaty a falckrabětem Ottou z Mosbachu proti Fridrichovi a městu Norimberk.¹⁸⁴ Do koalic se v průběhu celé války zapojují i zástupci ze zemí Koruny české.¹⁸⁵ V říjnu téhož roku je u konce další dohodnuté příměří, při němž si strany opět zajišťovaly podporu spojenců.¹⁸⁶ Konflikt byl znovu obnoven obléháním Gery.¹⁸⁷ Při tomto tažení panovaly pro obě strany odlišné podmínky.

¹⁸² Podrobněji k jednotlivým jednáním a korespondenci mezi bratry: ROGGE, *Herrschaftsweitergabe, Konfliktregelung und Familienorganisation im fürstlichen Hochadel. Das Beispiel der Wettiner von der Mitte des 13. bis zum Beginn des 16. Jahrhunderts*, s. 168–207.

¹⁸³ MADĚRA, *K některým heraldickým památkám v Chomutově. 8. pokračování*, s. 10–11.

¹⁸⁴ TRESP, *Die Spur führt nach Böhmen. Der Prinzenraub im Kontext der sächsisch-böhmischen Beziehungen um die Mitte des 15. Jahrhunderts*, s. 214.

¹⁸⁵ Jejich účast bude rozebrána v následujícím oddíle.

¹⁸⁶ Vilém udržoval vztahy s Jednotou poděbradskou a Albrechtem Braniborským. K Fridrichovi se přidala Jednota strakonická.

¹⁸⁷ Město je vzdáleno asi 75 km východně od Erfurtu. Obléhání Gery bylo jedním z nejkrvavějších konfliktů celé bratrské války. Při tomto incidentu byl také zajat Kunz z Kaufunku, který později zorganizoval únos saských princů.

Fridrich byl na tom o poznání lépe, jelikož tábořil v suchu u Zwickau. Viléma naopak trápily nesnáze způsobené čerstvě napadaným sněhem v oblasti jeho tábora. Bylo tedy smlouveno nové příměří s lhůtou do 25. května 1451. Proti příměří vystoupil Apel z Fictumu. V této kolizi lze vidět počátek sporu mezi Vilémem a Fictumy.

Březnový sněm v Bamberku¹⁸⁸, jenž se měl konat před zahájením dalších bojů, byl nakonec zrušen, neboť došlo k urovnání sporu. V Naumburku 27. ledna 1451 totiž obě strany, zastoupené wettinskými bratry, lankrabětem Ludvíkem I. Hesenským a Fridrichem II. Braniborským, slavnostně dojednaly mírové uzavření konfliktu a obnovily mezi sebou dědičnou jednotu. Určitá role ve smíření obou bratří připadla také Markétě Habsburské, manželce Fridricha II. Saského. Situace ve wettinských državách se vrátila do stavu před vypuknutím bratrského sváru. Rozdělení panství mezi bratry bylo zachováno podle altenburské dohody. Zemský řád z roku 1446 nevešel v platnost, čímž byla zajištěna Fridrichova svrchovaná pozice kurfiřta a možnost nepřerušené kontinuity jeho potomků na saském kurfiřtském trůně, což přineslo pokračování wettinské nadvlády nad středoněmeckou oblastí. Smír zajistil také podmínky pro, do určité míry, nezávislou vládu nad oběma částmi. Ve výsledku ale wettinští bratři konfliktem, díky válečným nákladům, mnohem více ztratili, než nakonec získali. Po usmíření se sešli ve Weißenfelsu¹⁸⁹, aby zde oslavili konec nešťastné bratrské války.¹⁹⁰

3.2.2 Bratrská válka v česko-saských vztazích

Konflikt mezi wettinskými bratry ovlivnil i atmosféru v samotném Českém království, zvláště hlubokou stopu zanechal v česko-saských vztazích. Jak je uvedeno výše, obě strany totiž hledaly v Čechách podporu a pomoc. Vilém III. získával vojsko od stoupenců Jiříka z Poděbrad – Fridricha z Donína, Jana Caltý z Kamenné Hory či Viléma z Ilburka. Zemský správce a pozdější český král dokonce sám uzavřel s Vilémem III. spojení, kterého poměrně často využíval ve svůj prospěch. Rožmberská klika, tj. jednota strakonická v čele s Oldřichem z Rožmberka, zase podporovala armádu Fridricha II.

¹⁸⁸ Bavorské město, asi 60 km severně od Norimberku.

¹⁸⁹ Město leží v dnešním Sasku-Anhaltsku, přibližně 40 km jihozápadně od Lipska.

¹⁹⁰ ROGGE, *Die Wettiner. Aufstieg einer Dynastie im Mittelalter*, s. 163.

Mocenské bloky z Českého království se tak stávaly aktivní součástí aliančních systémů ve Svaté říši římské. Jejich zapojení občas narušovalo průběh bratrské války, a to díky sporům mezi Jiřím z Poděbrad a Oldřichem z Rožmberka, které byly příčinou dalších konfliktů.¹⁹¹ Zapojení českých žoldnérů v rámci zneprátelených stran totiž v Čechách dávala do rukou jedné straně prostředky, kterými mohla napadat a obviňovat protistranu prakticky z čehokoliv. Postupně se ale začal projevovat rychlý úspěch Jiřího z Poděbrad v rámci domácí politiky, což zesilovalo jeho prestiž a postupně získával převahu nad Oldřichem z Rožmberka.

Věnujme ale nyní pozornost Vilémovi a jeho vojsku, v němž se nacházelo bezmála 6000 českých žoldnérů¹⁹², které pro nadcházející tažení proti Fridrichovi II. Dobromyslnému najímal Apel III. z Fictumu. Problémy se objevovaly hned od počátku. Někteří vojáci se odmítali z důvodu nedostatečného žoldu vydat na pochod. Nakonec se je ale podařilo prostřednictvím Apela z Fictumu přesvědčit. S porážkou, kterou u měst Soest a Lippe utrpěli, se ale nálada českých žoldnérů ještě více zhoršovala. Vévoda Vilém se navíc dostával do finančních problémů a pravidelná výplata žoldu se začala zpožďovat. Armáda odmítala pokračovat v tažení a místo toho začali rytíři rabovat okolní města a vesnice. 30. července 1447 dokonce vypukla vzpoura a polovina českého kontingentu se odpojila a vydala po vlastní ose zpět do Čech.

Proti skupině vzbouřenců vznikla okamžitě jménem saského kurfiřta Fridricha II. aliance na ochranu Durynska. Žoldáky Fridrichova aktivita překvapila a také vyděsila. Zběhlí vojáci totiž, s ohledem na stále pokračující bratrskou válku, počítali s tím, že se Fridrich nebude o dění v Durynsku zajímat. Čeští rytíři okamžitě přestali s rabováním a urychleně se vydali pochodovým tempem směrem na Cheb. Do Prahy se vrátili v poměrně zuboženém stavu, což vyvolalo v Čechách velkou nevoli vůči Sasku a wettinské rodině.¹⁹³

Přesto, že svou vzpourou vypověděla část českého kontingentu Vilémovi službu, požadovali vojáci po návratu do Prahy od saského vévody vyplacení žoldu. Roku 1448, po ukončení tažení, započal spor. Jiří z Poděbrad, ve spolupráci s Alešem Holickým ze Šternberka a jeho synem Petrem, se okamžitě chopil příležitosti a s velkým nasazením zprostředkoval jednání mezi

¹⁹¹ TRESP, *Die Spur führt nach Böhmen. Der Prinzenraub im Kontext der sächsisch-böhmischen Beziehungen um die Mitte des 15. Jahrhunderts*, s. 214.

¹⁹² TRESP, *Das Fürstentreffen von Eger und die sächsisch-böhmischen Beziehungen um 1459*, s. 83.

¹⁹³ TRESP, *Die Spur führt nach Böhmen. Der Prinzenraub im Kontext der sächsisch-böhmischen Beziehungen um die Mitte des 15. Jahrhunderts*, s. 201.

žalujícím žoldněřským vojskem a vévodou Vilémem.¹⁹⁴ Za účelem výplaty žoldu se ustanovil smírčí soud, jenž přiznal vojákům právo na žold. Vilém se mu na radu Aleše ze Šternberku podrobil a slíbil, že vystaví směnky a vše splatí. A skutečně ještě téhož roku, i přes finanční potíže, většinu pohledávek zaplatil. Jednalo se přitom o poměrně astronomické částky. Z celkové sumy 242 093 zlatých¹⁹⁵ za celé tažení připadlo více než 111 000 zlatých právě na žold. Vojáci navíc ještě požadovali přes 45 340 zlatých za nábor a zaopatření.¹⁹⁶

Přesto nebylo vše podle dohody uhrazeno a spor s českými žoldáky začal přerůstat v jedno z klíčových témat na česko-saských jednáních. Vilém se na nich snažil poukazovat na to, že určitou část žoldu má splatit také kolínský arcibiskup, který zatím k vyplacení zběhlého českého vojska nepřispěl. Sám si ale uvědomoval, že i jeho závazky nejsou ještě všechny urovnány. Požadavky na splacení sílily, jelikož jednotlivé šlechtické rodiny byly na žoldu ekonomicky závislé. Situace se v některých případech vyostřila natolik, že docházelo i k veřejným urážkám. Známy je třeba případ Jana Calty z Kamenné Hory¹⁹⁷, který měl urazit vévodu Viléma III. i jeho matku, Kateřinu Brunšvicko-Lüneburskou, když měl údajně v Praze a ve Vídni rozšiřovat urážlivé dopisy a karikatury.

Opakovaná jednání mezi českou a saskou stranou, jejichž chronologie je dnes prakticky nerekonstruovatelná, nevedla k ničemu. Do sporu se dokonce vložil císař Fridrich III. Habsburský, který se uvolil přispět 16 000 zlatými na vyplacení žoldu pro zběhlé české žoldněře.¹⁹⁸ Řešení se bohužel stále nacházelo v nedohlednu. Bylo tedy zcela jisté, že se spor s najatým českým vojskem otevře i na sněmu v Chebu v roce 1459. Vilém zde slíbil vyplacení žoldu všem kromě Jana Calty, od něhož požadoval veřejnou omluvu. Královský mincmistr nakonec na tuto podmínku přistoupil a prohlásil, že svůj nekorektní výrok na adresu Viléma a jeho matky vyřkl v rozčilení. List o veřejném odvolání urážky byl následně zařazen mezi chebské listiny z dubna 1459.¹⁹⁹

¹⁹⁴ Jiří využil sporu k dosažení jednoho ze svých cílů. Získával díky tomu prestiž a další následovníky.

¹⁹⁵ Jednalo se skoro o 20násobek Vilémova lankraběčího příjmu.

¹⁹⁶ TRESP, *Das Fürstentreffen von Eger und die sächsisch-böhmischen Beziehungen um 1459*, s. 85.

¹⁹⁷ Jan Calta byl královským mincmistrem v Kutné Hoře a jeden z velmi bohatých a vlivných válečných podnikatelů. Na soeské tažení přispěl 1200 žoldáky, 630 jezdeckými koňmi a 50 vozy.

¹⁹⁸ URBÁNEK, Rudolf, *České dějiny. Dílu III. Část 3. Věk Poděbradský III.*, Praha 1930, s. 435.

¹⁹⁹ TRESP, *Das Fürstentreffen von Eger und die sächsisch-böhmischen Beziehungen um 1459*, s. 87.

Vzhledem k více než desetileté prodlevě ve vyplácení žoldu, nebylo zcela možné zkontrolovat přesnost finančních požadavků jednotlivých členů českého kontingentu. Bylo tedy rozhodnuto, že se vyplácení bude řídit výsledky smírčího soudu z roku 1448. Vilém slíbil urychlené splacení. Následně se v listopadu 1459 sešel se žoldněřskými veliteli, aby se porovnaly účty. Vévoda Vilém namísto splatil menší částky, na větší sumy nechal sepsat nové směnky, které slíbil vyplatit ve dvou splátkách. První měla být urovnána do svátku svatého Martina v roce 1460 a druhá přesně na den o rok později.

Ještě uveďme, že zbylá část českého kontingentu, která zůstala po soeském neúspěchu ve Vilémových službách a pokračovala s ním v návratu z tažení, byla již na konci 40. let v Coburgu řádně vyplacena a vojsko se domů vracelo buď se směnkami či plnými kapsami peněz. Paradoxně si jich ale nikdo nevšímal, protože se všichni soustředili na spor mezi Vilémem a vzbouřenou polovinou vojska.

Saská bratrská válka byla také jednou z příležitostí k řešení územních sporů uvedených ve druhé kapitole. Její výsledek bohužel dotčené šlechtické rodiny, které požadovaly zpět své rodové majetky, zklamal, a to z toho důvodu, že v mírových jednáních v Naumburku nebyly restituční území vůbec zahrnuta.²⁰⁰

3.2.3 Epilog pro wettinského (z)rádce

Vraťme se ale k našemu durynskému rodu, pod kterým se po uzavření míru mezi wettinskými bratry, obrazně řečeno, začíná houpat židle. Vilém v lednu roku 1451 také slíbil potrestání provinilců, přičemž za hlavního viníka bratrské války byl označen vévodův hofmistr Apel III. z Fictumu. Obviněn byl v nepřítomnosti, protože se tou dobou někam ztratil. Fictumové totiž poté, co bylo sjednáno příměří v rámci obléhání Gery, opustili Vilémův tábor a stáhli se do pozadí. Bratry z Fictumu následně najdeme ve vojenském táboře Jiřího z Poděbrad, jehož vojsko se na Vilémově straně tažení do Gery také účastnilo. Ostentativně zbožný Apel se navíc v tichosti, ještě v průběhu konfliktu, vydal do Říma s tím, že bude lepší vyčkat, než se situace v Sasku urovná, a zatím se někam „uklidit“.

²⁰⁰ TRESP, *Die Spur führt nach Böhmen. Der Prinzenraub im Kontext der sächsisch-böhmischen Beziehungen um die Mitte des 15. Jahrhunderts*, s. 214.

Vilém začal Fictumy doslova nenávidět. Vinil je ze všech vlastních neúspěchů. Pochopil, nebo spíš konečně uvěřil tvrzením, že se snažili v zemi vyvolávat zmatky a porušovat tím dohodnutá příměří. Připsal jim veřejné urážky na jeho osobu, vpády nepřátel ze sousedních zemí i to, že se od něj odvraceli jeho čeští přátelé – Jan Calta z Kamenné Hory či Vilém z Ilburka. Díky Fictumům měla podle Vilémova názoru ztroskotat i jeho snaha o získání českého trůnu. Vilémova manželka Anna Habsburská je zase obvinila z šíření pomluv o odděleném životě mezi ní a Vilémem²⁰¹ a o Vilémově milence Kateřině z Brandenštejna.²⁰² O Fridrichových obviněních byla řeč již výše. Otázkou dodnes zůstává, za co Fictumové skutečně mohli, a co jim bylo neoprávněně připsáno.

Vůči Fictumům cítil Vilém zklamání, které se měnilo ve vztek a zášť. Apelovi nemohl zapomenout, s jakou obratností využíval získaných výsad, díky kterým se snažil pouze obohatit fictumovský rod. Blízký vztah, který ještě donedávna existoval mezi Vilémem a jeho nejoddanějším rádcem, se definitivně zhroutil. Apel přišel o Vilémovu přízeň a jakoukoli možnost požádat o milost.²⁰³ Situace mezi Vilémem a rožbelskými Fictumy se ještě více vystupňovala poté, co bratři Busso a Bernhard, kteří na rozdíl od Apela zůstali v Durynsku, přepadli v říjnu 1451 poblíž Eckartsburgu burgundské poselstvo, směřující za Fridrichem II. Bratři je okradli a zajali na hradě Kapellendorf.

Na fictumovskou provokaci přišla okamžitá odpověď. Wettinští bratři proti nim vyhlásili trestnou výpravu.²⁰⁴ Spojili se jednak s několika městy, mezi jinými především s Erfurtem, jednak se šlechtou, působící v okolí těchto měst, a oblehli fictumovské hrady (Kapellendorf, Wachsenburg, Gleißberg, Isserstedt²⁰⁵ a další). Hrad Kapellendorf, ze kterého bylo osvobozeno burgundské poselstvo, padl. Obráncům nepomohlo ani vyhrožování smrtí zajatců. V roce 1452 se vrátil do držení Erfurtu a skončila i povinnost Fictumů chránit obchodní cesty. Hrad

²⁰¹ Ve skutečnosti se jednalo, jak je patrné z výše psaného textu, o pravdivé tvrzení.

²⁰² URBÁNEK, *Dvě studie o době poděbradské*, s. 46.

²⁰³ TRESP, *Das Fürstentreffen von Eger und die sächsisch-böhmischen Beziehungen um 1459*, s. 80.

²⁰⁴ HLAVÁČEK, Petr, *Františkánský klášter v Kadani jako ohnisko kulturního a technologického transferu*, Kadaň 2018 s. 51.

²⁰⁵ Hrad, který se nachází asi 8 km jižně od Apoldy.

Wachsenburg se vydržel bránit poměrně dlouho. Jeho obranná zeď byla ale podkopána, díky čemuž se zřítíla a posádka byla nucena se vzdát.²⁰⁶

Roßelská větev Fictumů byla prohlášena za vlastizrádce. Veškerý majetek jim byl zkonfiskován a vrátil se do rukou Wettinů, i když se Fictumové proti tomu postavili a nechtěli některé statky vydat. Členové rodové větve byli nakonec vyhnáni ze Saska. Tak končí působení roßelské větve v Sasku. Ostatních větví rodu Fictumů se restrikce netýkaly, protože v rámci konfliktu zachovaly neutrální stanovisko.

Zklamání, které Vilém cítil po fictumovské zradě, ho ovlivnilo po celý zbytek života. Pod tímto vlivem se Vilémův hněv neobrátil jen proti Fictumům, ale i proti jejich přátelům. Roku 1461 se Vilém III., z náboženských důvodů, ale i z touhy po slávě, cti a také dobrodružství, vydal na pouť do Jeruzaléma. I když byl dvakrát ženat, zemřel bez mužského dědice 17. září 1482 ve Výmaru. Navzdory své závěti, sepsané roku 1461 před odjezdem do Jeruzaléma, si těsně před smrtí přál být pohřben v místním františkánském klášteře.²⁰⁷ Vláda nad jeho územím pak přechází na jeho synovce Ernsta a Albrechta.

²⁰⁶ *Sächsischer Bruderkrieg*, Wikipedia: the free encyclopedia [online], San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, [cit. 17. listopadu 2021], dostupné z: https://de.wikipedia.org/wiki/S%C3%A4chsischer_Bruderkrieg.

²⁰⁷ ROGGE, *Die Wettiner. Aufstieg einer Dynastie im Mittelalter*, s. 165–166.

4. Fictumové v Českém království

Po vynesení rozsudku nad Fictumy se bratři snaží hledat pomoc v okolních zemích. Z altzellských letopisů se dovídáme o údajné pomoci a obraně ze strany českých zemí.²⁰⁸ Apel nejprve prchl na durynský hrad Camburg, jenž se nachází na řece Sále. Měl si najmout české vojsko, se kterým plánoval vytáhnout na saskou vládnoucí dynastii. Ale nastal problém. Wettinští bratři se o tažení proti nim dozvěděli a vyslali proti českému vojsku svou armádu. Ještě před tím, než se čeští žoldněři dostali ke svému nájemci, byli pobiti a jejich vůdce na útěku usmrcen. Poslední naděje pro Fictumy pohasla. Nyní nezbývalo nic jiného, než se opravdu vzdát a ze země prchnout.

Bratři z Fictumu, Apel, Busso a Bernhard, nakonec našli pomoc a ochranu před wettinskými bratry v zemích Koruny české, a to v osobě tehdejšího zemského správce Jiříka z Kunštátu a Poděbrad.²⁰⁹ Již roku 1452, tedy necelý rok po jejich vyhnání ze Saska, nalézáme Apela z Fictumu mezi členy Jiříkova vojska.²¹⁰

Je pozoruhodné, jak rychle se fictumští bratři v nové domovině etablovali. Dle tehdejších zvyklostí potřeboval totiž cizí šlechtic zvláštní povolení²¹¹, tzv. inkolát.²¹² Zřejmě zde muselo působit několik faktorů najednou. Za prvé vzpomeňme na již dříve zmíněné sny Apela z Fictumu o připojení Durynska k českým zemím, což předpokládalo určité kontakty mezi rodem a královstvím, bez nichž by to nebylo možné. Za druhé zde musíme uvést snahu Jiřího z Poděbrad o obnovu českých zahraničních lén, ztracených v průběhu vývoje Koruny české a s tím související snahu vyřešit česko-saské spory. Úzký kontakt se saským rodem, i když to byl rod, který ve své zemi upadl v nemilost, se Jiříkovi docela hodil a mohl být i poměrně výhodným při vyjednávání v rámci sporných bodů. Díky předchozímu působení na saském kurfiřtském dvoře se Fictumové poměrně dobře vyznali v místních poměrech. Pro Jiříkovu politiku bylo ale mnohem důležitější využití vzniklého sasko-fictumovského sporu, o němž bude pojednáno v samostatném oddíle. Dalším důvodem mohla být výše naznačená sňatková

²⁰⁸ URBÁNEK, *Dvě studie o době poděbradské*, s. 51.

²⁰⁹ Stejnou ochranu získávají i někteří z rodu Kaufunků po únosu saských princů.

²¹⁰ URBÁNEK, *České dějiny. Dílu III. Část 2. Věk Poděbradský II.*, s. 674.

²¹¹ URBÁNEK, Rudolf, *České dějiny. Dílu III. Část 4. Věk Poděbradský IV.*, Praha 1962, s. 77.

²¹² Doklad příslušnosti mezi plnoprávné domácí šlechtické rody. Můžeme říct, že se jednalo o jakési šlechtické občanství, které jeho držitelé umožňovalo získávat deskové statky a účastnit se sněmů.

politika fictumovského rodu, u níž je postupem času jednoznačně možné pozorovat hierarchický vzestup a v neposlední řadě pak také to, že Apel údajně prchnul ze Saska s naditými kapsami a plnými truhlicemi²¹³, což může asi být hlavním důvodem oné rychle získané vážnosti.

Po zakoupení v českých zemích museli ale splnit jednu povinnost, kterou jim žádná z výše uvedených eventualit nemohla usnadnit, a to osvojit si češtinu. Český jazyk totiž v našem prostředí, vedle němčiny a latiny, také ovládal veřejný život na královském dvoře, u soudů či na sněmech.²¹⁴ Dokonce je známo, že zemský správce a pozdější český král Jiří z Poděbrad neuměl vůbec latinsky a německy se dokázal domluvit jen velmi neobratně. V jaké kvalitě se Fictumové češtinu naučili se můžeme jen domnívat, ale zřejmě se jim to alespoň trochu povedlo, uvážíme-li jakou pozici někteří z nich zastávali.

4.1 Fictumové v politice českého krále

Nově přichozí durynský rod se také angažoval v českých diplomatických službách. Od svého příchodu se Fictumové stávají podporovateli svého ochránce, pozdějšího českého krále Jiřího z Poděbrad. Vliv na českém královském dvoře získává opět doyen roßelské rodové větve, Apel III. z Fictumu.²¹⁵ Dostal se mezi královské rádce a vidíme ho mezi jinými katolickými šlechtici²¹⁶, i když zatím stále jen v rámci nižšího stavu rytířského. Rudolf Urbánek uvádí, že si Jiří z Poděbrad, nejprve jako zemský správce a poté i jako český král, měl dokonce dle Apelových rad jednotlivá jednání připravovat. Fictumové byli za svou věrnost i náležitě odměňováni. Apel díky tomu například ještě před smrtí Ladislava Pohrobka získal zápis na hrad Lengbach²¹⁷ poblíž Vídeňského lesa.²¹⁸

Nejstarší člen roßelských Fictumů se stal také členem různých poselstev. Například již v období mezi léty 1453 a 1454 se účastní jednání mezi Jiřím z Poděbrad, který zde jednal jako

²¹³ URBÁNEK, *Dvě studie o době poděbradské*, s. 51.

²¹⁴ URBÁNEK, *České dějiny. Dílu III. Část 4. Věk Poděbradský IV.*, s. 328–329.

²¹⁵ Jeho jméno se nyní počestilo a zkomolilo z Apela na Opla.

²¹⁶ URBÁNEK, *České dějiny. Dílu III. Část 4. Věk Poděbradský IV.*, s. 27.

²¹⁷ Dnes město Neulengbach, ležící asi 47 km západně od Vídně.

²¹⁸ URBÁNEK, *Dvě studie o době poděbradské*, s. 203.

zástupce českého krále Ladislava Pohrobka, a Fridrichem Braniborským o zpětné přivtělení Dolní Lužice, či o rok později jako soudce ve sporu o lehnické dědictví.²¹⁹ V roce 1455 je Apel, společně s dalšími, ustanoven řečníkem při jednání s burgundským knížetem Filipem.²²⁰ Edice Archiv český nám dává nahlédnout do dalšího dokladu o jednání, kterého se Apel účastnil. Šlo o poselstvo, které bylo vysláno z Čech za císařem Fridrichem III. Habsburským. Posláním delegace bylo přimět Fridricha ukončit šarvátky panující mezi ním a českým panovnickým dvorem, jelikož tyto neshody bránily společnému cíli obou dvorů, a to úspěšnému boji proti Turkům.²²¹

V roce 1462, kdy byl Jiří z Poděbrad již právoplatně uznaným českým králem, byl Apel vyslán do Bavorska na pomoc Ludvíkovi IX. Bavorskému v jeho sporu s císařem Fridrichem III. Habsburským.²²² Český král měl být v této záležitosti zřejmě prostředníkem. Podle Rudolfa Urbánka měl Apel bavorskému vévodovi Ludvíkovi předat vzkaz od české královny Johany, jež se aktivně účastnila Jiříkovy politiky. Ve vzkazu stálo, že by Ludvík měl Johanu, na oplátku za prokázanou podporu, obdarovat šperkem, který měl v zástavě od Jiřího.²²³ Apel byl na bavorsko-landshutském vévodském dvoře ujištěn, že královna šperk dostane, pokud Jiří z Poděbrad vyhoví požadavkům uvedených v dopise, který po něm do Čech pošlou. Jiří chtěl některé požadavky z dohody vypustit, aby jeho jednání s císařem probíhalo bez větších komplikací. Jedním z těchto bodů byl i Ludvíkův požadavek, aby mu bylo za 35 000 zlatých zapsáno říšské město Donauwörth. Bavorský vévoda ale vynechání těchto požadavků odmítal, a dokonce se v této záležitosti pokoušel znovu spojit s královnou Johanou. Opět se zde setkáváme se zprostředkovatelskou službou, kterou poskytli Fictumové, když po jednom z jeho členů poslal bavorský vévoda na český královský dvůr další dopis.²²⁴ Spor přerostl v menší

²¹⁹ URBÁNEK, *České dějiny. Dílu III. Část 2. Věk Poděbradský II.*, s. 865-866, 910.

²²⁰ SEDLÁČEK, August, *Opl Fictum*, Kartotéka Augusta Sedláčka, skříň A, řada A05, zásuvka A05B, lístek č. 67, [cit. 31. srpna 2021], dostupné z: <http://www.augustsedlacek.cz/apps/#search>.

²²¹ PALACKÝ, František, *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, svazek 04*, Praha 1846, s. 424-432, [cit. 31. července 2021], dostupné z: <https://sources.cms.flu.cas.cz/src/index.php?s=v&cat=10&bookid=795&page=424>.

²²² JUROK, Jiří, *Mírová a propagační poselstva krále Jiřího z Poděbrad v letech 1461-1467*, in: *Historica Olomoucensia*, roč. 53, Olomouc 2017.

²²³ Urbánek dále poznamenává, že se jednalo o zástavu, kterou 10. ledna 1460 odevzdal Jiří z Poděbrad prostřednictvím Jana Calty Ludvíkovi Bavorskému, kterému český král dlužil 15 000 zlatých.

²²⁴ URBÁNEK, *České dějiny. Dílu III. Část 4. Věk Poděbradský IV.*, s. 503.

válku mezi císařem a Ludvíkem. Město Donauwörth bylo dokonce vévodovým vojskem obléháno a donuceno ke kapitulaci. Přesto Ludvík nedosáhl svého cíle a konflikt skončil v roce 1463 mírem, který potvrdil Donauwörth jako říšské město.

4.1.1 Česko-saské vztahy a fictumovská kauza

Vyhnání Fictumů ze Saska sice na první pohled působilo tyransky, ale vrátilo Vilémovi úctu poddaných, díky čemuž si následně dokázal v zemi zjednat pořádek. Co tímto aktem mnohem více utrpělo, byly česko-saské vztahy. Díky sporu s Fictumy, jehož řešení zůstávalo dlouho otevřené v rámci česko-saských jednání, přišel Vilém prakticky o všechny české sympatie. Přestože se Vilém chtěl konfliktům s vlastizrádným rodem vyhnout a jen sledovat, jak si počínají na sousedním vladařském dvoře, přímé konfrontaci se přeci jenom nevyhnul. S postupem času se totiž Fictumové začali spletitých jednání osobně účastnit.²²⁵

Wettinští bratři, Vilém III. a Fridrich II., s obavami sledovali výrazný vzestup vlivu Fictumů na Ladislavově, respektive Jiřího, královském dvoře. Byli si vědomi vážnosti situace a snažili se všemožnými způsoby narušit postavení Fictumů na pražském dvoře.²²⁶ Oba si totiž uvědomovali, že by se Fictumové mohli začít dožadovat, jako poddaní krále Ladislava Pohrobka, odškodnění za zkonfiskované majetky v jejich saských rodových državách, tedy v Durynsku a Frankách. Jiří z Poděbrad by pak následně mohl využít požadavků rodu jako zbraň proti nim v česko-saském sporu.

Obavy saských bratrů se pomalu začínají naplňovat. Od roku 1454 je fictumovská kauza hlavním bodem jednání mezi českou a saskou stranou. Pravděpodobně za tím stála iniciativa samotného Apela III., když se v Řezně účastnil slyšení před bavorským vévodou Ludvíkem IX.²²⁷ Wettini se zásadně postavili proti tomu, aby se tato kauza stala v rámci česko-saských vztahů klíčovou.

²²⁵ URBÁNEK, *Dvě studie o době poděbradské*, s. 308.

²²⁶ Můžeme se pouze dohadovat, jestli byl vliv Fictumů na český královský dvůr opravdu tak velký. Rudolf Urbánek při této příležitosti ve Dvou studiích o době poděbradské poznamenává, že se jejich vliv často přeceňoval.

²²⁷ TRESP, *Das Fürstentreffen von Eger und die sächsisch-böhmischen Beziehungen um 1459*, s. 80.

Do celé záležitosti se dokonce vložil i císař Fridrich III. Habsburský, který se ale sporem nechtěl příliš dlouho zabývat, a tak rozhodl o ustanovení smírčího soudu, jejímž vedením pověřil vévodu Ludvíka IX. a markraběte Albrechta Achillea Braniborského. Soud se konal na vratislavském sněmu, jenž byl svolán na 27. prosince 1454. Sešly se zde obě strany. Zájmy Wettinů, kteří se osobně neúčastnili²²⁸, zastupoval dr. Heinrich Leubing. Všichni tři bratři z Fictumu byli jednání osobně přítomni a jejich zájmy hájil dr. Gregor Heimburg. Sněmu předsedal český král Ladislav Pohrobek. Po dlouhém dohadování, při kterém wettinská strana odmítala jakékoli ústupky vůči Fictumům, došlo k ukončení jednání bez zjevného pokroku.²²⁹ Podobná situace se pak opakovala při následujících arbitrážních jednáních ve Vídni či v Norimberku.

Jiří z Poděbrad si wettinsko-fictumovský spor vzal po nástupu na český trůn pod svá křídla. V rámci volebních kapitulací se zavázal, že pomůže Fictumům v jejich snaze získat odškodnění a ukončí spor mezi nimi a wettinskými bratry. Roku 1458 se do věci vkládá opět císař. Slíbil vyhovět Apelovi z Fictumu v jeho požadavcích. Při této příležitosti mu měl být dokonce udělen Peckstall²³⁰ a pustý zámek Weinsberg.²³¹ Vše bylo ale marné a ke konsenzu se opět nedospělo. Někdy v té době je Apel zajat rakouským šlechticem a loupeživým rytířem Jiřím z Eckartsau.²³² 18. ledna 1459 se konal sněm ve Wunsiedlu. Zde se mělo definitivně rozhodnout. Bohužel i zde ke konsenzu nedošlo.

Smír mezi, teď již českým, rodem Fictumů a saskou vládnoucí dynastií měl přinést summit v Chebu. Ještě před ním se konal sněm ve Znojmě. Na něm bylo rozhodnuto o propuštění vězňů, uvězněných Jiřím z Eckartsau. Otázku sporu zde otevřel Jiří z Poděbrad a okamžitě se postavil do role obhájce fictumovského rodu. Hned se ovšem přihlásil markrabě Albrecht Braniborský s návrhem, aby kauza byla považována za podřadnou. Návrh byl okamžitě přijat, zřejmě i díky

²²⁸ Fridrich se omluvil z důvodu jiné neodkladné záležitosti a Vilém měl prý něco s nohou, takže nemohl cestovat.

²²⁹ TRESP, *Das Fürstentreffen von Eger und die sächsisch-böhmischen Bezeihungen um 1459*, s. 81–82.

²³⁰ Dnes městyš Pöggstall v Dolních Rakousích, vzdálený od Vídně přibližně 110 km směrem na západ.

²³¹ Není přesně jasné, o jaké území jde. Buď by se mohlo jednat o dnešní město Weinsberg na severu Německa v Bádensku-Württembersku. Vzhledem k tomu, že šlo o zápis od císaře Fridricha III., se jako pravděpodobnější jeví dnešní obec Weinburg ve spolkové zemi Dolní Rakousy, která se nachází asi 75 km na západ od Vídně.

²³² URBÁNEK, *České dějiny. Dílu III. Část 3. Věk Poděbradský III.*, s. 435–436.

tomu, že se Apel III. v té době nacházel ještě ve vězení.²³³ Výsledek wettinsko-fictumovského sporu tedy v chebské mírové smlouvě nenalezneme.

Fictumové dál patřili mezi úhlavní nepřátele wettinského rodu. Jejich jména byla dokonce vymazána ze všech sasko-míšeňských listin.²³⁴ Saští bratři se měli před Fictumy i nadále na pozoru. Sledovali prakticky každý jejich pohyb, aby se vyvarovali přímé konfrontaci. V rámci korespondence byli často upozorňováni, že proti nim Fictumové chystají něco nekalého.²³⁵ Objevovaly se zvěsti o plánech zavraždit oba wettinské bratry či o připravovaném válečném tažení bratrů z Fictumu zpět do Saska za účelem vybojovat si navrácení svých panství. Fictumům byla také připisována spoluúčast na únosu saských princů Ernsta a Albrechta z hradu Altenburg počátkem července roku 1455. Dokonce se spekulovalo, že by doyen rodu, Apel III. z Fictumu, mohl být objednavatelem únosu Fridrichových následníků.

Když se ale na obvinění z únosu podíváme blíže, musíme se ptát, co by tím Fictumové dokázali. Získali by maximálně krátkodobý pocit pomsty, na níž by ale jistě přišla okamžitá kurfiřtova reakce v podobě válečného tažení. Pro rod, který se právě ustanovoval v nové zemi a postupně si budoval majetkovou základnu, by to bylo až příliš nebezpečné. Proti účasti Apela a jeho bratrů hovoří i to, že kromě krátkého právního sporu o hrad Šumburk u Klášterce nad Ohří, neexistují mezi nimi a rodem z Kaufunku doklady o užším spojení.²³⁶ Můžeme se tedy pouze dohadovat o tom, jestli se Kunz při svém záhadném dlouhodobém pobytu v Praze v roce 1454 s Apelem setkal či nikoliv. Navíc pokud by skutečně za únosem stáli, provedli by ho nejspíš sami. Připomeňme si při této příležitosti zajetí burgundského poselstva po ukončení saské bratrské války, které dokazuje, že v únosech měli bratři z Fictumu již praxi a jistě by si dokázali bez prostředníků poradit i s Fridrichovými dětmi.

Závěrem je ještě nutné k angažmá Fictumů v česko-saských sporech dodat, že Jiří z Poděbrad nedostál svému předvolebnímu slibu, že v rámci saské otázky vyřeší i fictumovskou kauzu. Určité uvolnění sice přinesla smrt kurfiřta Fridricha II. v roce 1464, nicméně spory pokračovaly dál a přesáhly až do doby po smrti krále Jiřího. Ve volební kapitulaci Vladislava

²³³ K propuštění došlo až v červnu 1459.

²³⁴ HLAVÁČEK, *Františkánský klášter v Kadani jako ohnisko kulturního a technologického transferu*, s. 59–60.

²³⁵ URBÁNEK, *České dějiny. Dílu III. Část 4. Věk Poděbradský IV.*, s. 547.

²³⁶ TRESP, *Die Spur führt nach Böhmen. Der Prinzenraub im Kontext der sächsisch-böhmischen Beziehungen um die Mitte des 15. Jahrhunderts*, s. 201.

Jagellonského se totiž pod 19. bodem dovídáme toto: „*Item, jakož žádání sme za přímluwu před kniežaty Saskými za urozené Oppe, aby k svému přijíti mohli, w tom naši pilnost rádi chceme okázati.*“²³⁷ Řešení fictumovské otázky tedy převzal Vladislav Jagellonský, který ji uzavřel roku 1479 zprostředkováním kompromisní dohody s Wettiny. Ti přijali žijící potomky Fictumů až do konce jejich života do svého žoldu a vypláceli jim 1000 zlatých skoro po 50 let.²³⁸

4.2 Fictumovské dominium v Čechách

Jak je patrné z výše psaného textu, roßelská větev durynského šlechtického rodu Fictumů se s českým prostředím poměrně rychle sžila a splynula s českou šlechtou. Nepochybně jim k tomu napomohla činnost u dvora, na němž se prosadili krátce po svém příchodu. Několik let po přijetí Fictumů v Čechách došlo k rozdělení původní větve do dvou rodových linií.

Prostor pro usazení našli, stejně jako ostatní původně saské šlechtické rody, v severozápadních Čechách a poměrně záhy si zde začali budovat svá panství. Na tomto území působili prakticky od vyhnání ze Saska, tedy od roku 1451/1452 až do roku 1623, kdy byli po stavovském povstání a bitvě na Bílé hoře nuceni České království opustit.²³⁹ V prostoru severozápadních Čech ale dodnes nalézáme stopy, které nám jejich působení v českých zemích připomínají.

²³⁷ PALACKÝ, *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, svazek 04*, s. 454, [cit. 31. července 2021], dostupné z: <https://sources.cms.flu.cas.cz/src/index.php?s=v&cat=10&bookid=795&page=454>.

²³⁸ HLAVÁČEK, *Františkánský klášter v Kadani jako ohnisko kulturního a technologického transferu*, s. 64.

²³⁹ GAVENDA, Lukáš, *Náhrobní kameny pánů z Fictumu v Kadani a Klášterci nad Ohří*, in: HRUBÁ, Michaela, HRUBÝ, Petr (ed.), *Renesanční sochařství a malířství v severozápadních Čechách. Sborník příspěvků z kolokvia konaného v Muzeu města Ústí nad Labem ve dnech 25.-26. listopadu 1999, Ústí nad Labem 2001*, s. 251.

4.2.1 Šumburk

Panství v okolí hradu Šumburka měl v držení rod pánů ze Šumburka (von Schönburg). Jednalo se o šlechtický rod, který přišel do Čech v průběhu 13. století z Vogtlandu a pronikl do služeb českých panovníků.²⁴⁰

Hrad Šumburk, někdy se též označuje jako Nový Šumburk či Šumná, se nachází v blízkosti města Klášterec nad Ohří. Dějiny hradu se začínají psát ve 30. letech 15. století, kdy dochází mezi dvěma šumburskými bratranci k dělení rodového majetku. Alšovi připadl hrad Perštejn a k němu náležející panství. Vilém získal zbylou část panství a postavil si zde hrad Nový Šumburk (Neuschönburg), jehož název odkazoval k původnímu rodovému sídlu ve Vogtlandu. Dokončení prací na stavbě hradu se předpokládá někdy kolem roku 1435. Od tohoto roku se totiž v listinách u Vilémova jména začíná objevovat predikát „seděním na Novém Šumburku“.²⁴¹

Jak poznamenává August Sedláček, život Viléma vykazuje řadu půtek a rozličných hádek.²⁴² Měl spory nejen se svým bratrancem ale i se sousedy. Své problémy se snažil vyřešit tím, že Venda z Ilburku, pána vedlejšího panství Egerberg, nechal lstí zajmout a umořit v hladomorně. Svou finanční situaci tím ale nevyřešil a roku 1449 byl nucen prodat hrad Šumburk i zbytek kláštereckého panství Vilémovi z Ilburka.²⁴³ Ten si hradu ale moc neužil, protože také spadl do dluhů. Dlužil totiž 1500 kop grošů Ondřeji Kaufunkovi z Kaufunku a stejnou částku pak bratrům z Fictumu. Byl tedy nucen jim hrad podstoupit. Ondřej z Kaufunku pak přenechal svou polovinu hradu Fictumům, což znamená, že od roku 1453 jsou Fictumové jedinými držiteli hradu a přilehlého panství. Hrad převzal Apel III., který se stal zakladatelem šumburské větve Fictumů. Později přikoupil ještě panství Teplice.

Po smrti Apela III. z Fictumu získávají Šumburk jeho synové, kteří hrad opravují a přestavují. Rozšiřují také šumburské panství. Pod jejich správou se dostávají například Mikulovice, Ciboušov či Pruněrov. Za vlády Ferdinanda I. provozoval jeden člen rodu na

²⁴⁰ Více k rodu: HEROUTOVÁ, *Páni ze Šumburka. Historie rodu v Království českém (od poloviny 13. st. do 1. poloviny 15. st.)*.

²⁴¹ BINTEROVÁ, *Perštejn a okolí*, s. 87.

²⁴² SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze Království českého. Díl XIV. Litoměřicko a Žatecko*, Praha 1923, s. 57.

²⁴³ BINTEROVÁ, *Perštejn a okolí*, s. 87.

Šumburku penězokazeckou dílnu. V průběhu let několikrát dochází ke štěpení majetku, buď v rámci vlastního rodu, nebo se o něj dělí se sousedními rody. Vždy ale některá část panství zůstává v rukou Fictumů až do jejich nuceného odchodu.²⁴⁴ V průběhu 17. století o něj ale přestává být zájem a postupně se mění ve zříceninu, která byla prohlášena za kulturní památku (příloha 3).

Hradní komplex se skládal z horní a dolní části. Cesta nás zavede ke zbytkům vnějších hradeb, první a druhé brány. Za nimi se nacházela obraná věž a příkop, jenž obklopoval celý hrad. Předpokládá se, že přes příkop vedl k samotnému vstupu do hradu dřevěný padací most. U třetí brány, která se také do dnešní doby nedochovala, můžeme pozorovat zbytky strážnice. Dále se zde nalézala velká hospodářská budova. Koncem 15. století zde, podle dochovaných zdrojů, vznikl tzv. nový dům, do jehož vnějších zdí pak v 16. století vestavěli majitelé hradu kapli. Z horní části hradního areálu se ze tří čtverhranných budov zachoval pouze tzv. starý palác.²⁴⁵

4.2.2 Egerberg

Pozůstatky hradu Egerberg, které rozeznáváme na kopci nad vesnicí Lestkov u Klášterce nad Ohří, jsou stejně jako v případě zříceniny hradu Šumburk chráněny díky zápisu do seznamu kulturních památek (příloha 4).

Podle Augusta Sedláčka byl zakladatelem hradu, jehož jméno je odvozeno od řeky Ohře, Odolen z Chyš.²⁴⁶ Odolenovi potomci ho někdy kolem roku 1350 prodávají pánům ze Šumburka. Následně se dostává do držení Jindřicha Škopka z Dubé. Jeho syn byl ale bezdětný, a tak hrad připadá jako odúmrtí královské komoře. Ta jej zastavila Vendovi z Ilburka, kterého nechal Vilém ze Šumburka umučit ve své hladomorně. Od 40. let 15. století probíhají spory o to, komu hrad patří. Zálusk na něj si samozřejmě dělal sousední rod pánů ze Šumburka, který ho už jednou měl v držení. Spor nakonec v roce 1457 vyhraje Puta z Ilburka. Ten ho po třech

²⁴⁴ Podrobněji: SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého. Díl XIV. Litoměřicko a Žatecko*, s. 58–61.

²⁴⁵ BINTEROVÁ, *Perštejn a okolí*, s. 88.

²⁴⁶ SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého. Díl XIV. Litoměřicko a Žatecko*, s. 72.

letech prodává Fictumům.²⁴⁷ V roce 1460 zde Busso z Fictumu zakládá egerberskou větev původní roželské linie.

Do panství Egerberg patřila například ves Rašovice, kde později Lobkowiczové vystavěli zámek Felixburg²⁴⁸, dále pak Kotvina nebo Oslovice. V kronice Oslovic je zmínka o tom, že Fictumové potvrdili místnímu mlynáři právo na vodu, mletí obilí a rybolov.²⁴⁹ Angažmá Fictumů v rámci egerberských dějin se pak uzavírá v roce 1557, kdy panství prodali Bohuslavu Felixovi z Lobkowicz.

Hrad byl několikrát přestavován. Díky jeho poloze, obrannému valu a hradbám byl prakticky nedobytný. Půdorys hradu je oválný. Samotný hrad se skládal ze dvou věžovitých paláců, přičemž jižní palác byl spíše obranný a severní třípatrový sloužil k obytným účelům. Ve druhém patře se nacházel rozsáhlý rytířský sál. Zbytky severního paláce jsou dnes asi nejzachovalejší částí hradu.²⁵⁰

4.2.3 Kadaň a „fictumovské“ Vierzehnheiligen

Královské město Kadaň je spojeno se zakladatelskou činností českého krále Přemysla Otakara II. Pravděpodobně vzniklo v průběhu druhé třetiny 13. století na místě staršího osídlení. V písemných pramenech je poprvé doloženo 11. listopadu 1261, kdy Přemysl Otakar II. uděluje podací právo kostelům ve čtyřech okolních vsích. Jedná se o Mikulovice, Pruněrov, Verněrov a Buchelberch.²⁵¹ V rámci této listiny je zmíněn i jakýsi Arvo, jež měl být kadaňským měšťanem. V té době zde vzniká i hrad. Velký rozkvět pak i přes požár v roce 1362 zažívá Kadaň za vlády Karla IV., který město v roce 1367 a 1374 navštívil a udělil mu důležitá privilegia, konkrétně právo výročního trhu či právo zakládat vinice a opětovně potvrdil

²⁴⁷ BINTEROVÁ, *Perštejn a okolí*, s. 89.

²⁴⁸ Více k Felixburgu: ÚLOVEC, Jiří, *Zaniklá tvrz a zámek Felixburk (I., II. část)*, in: Památky, příroda, život. Vlastivědný čtvrtletník Chomutovska a Kadaňska roč. 39, č. 1, 2, Chomutov 2007, s. 10–32 + desky; 19–32 + desky.

²⁴⁹ BINTEROVÁ, *Perštejn a okolí*, s. 84.

²⁵⁰ BINTEROVÁ, *Perštejn a okolí*, s. 90.

²⁵¹ Kromě Pruněrova se jedná o dnes již zaniklé obce.

královský status města. Za husitských válek se město přiklánělo na stranu husitské reformace.²⁵²

V této práci je ale město Kadaň zmíněno kvůli něčemu jinému. Do jeho dějin totiž také vstoupil durynský rod Fictumů. 11. března 1465 vydal Jiří z Poděbrad list, v němž uvádí: „... již psanému Oplovi a synům jeho, Jiříkovi, Bohušovi, Křištofovi a Felixovi našim milým, zapsali sme puol druhého sta kop grošuov summy roční komory naší na městě Kadani...“²⁵³ V roce 1467 pomáhá Apel poděbradské straně při obsazování města a vyhánění některých měšťanů. Fictumové zápis na plat z města drželi jen krátce. Již 24. října 1471 jej prodali bratrům Mikuláši a Jaroslavovi z Lobkowicz.²⁵⁴ Zdálo by se, že angažovanost Fictumů v kadaňských dějinách je poměrně bezvýznamná. Petr Hlaváček se domnívá, že Fictumové jsou s Kadaní spojeni trochu více. Jeho teze je zaměřena na františkánský klášter s kostelem Čtrnácti svatých Pomocníků, který zde vzniká krátce po prodeji zápisu na město Kadaň Lobkowiczům.

Kult Čtrnácti svatých Pomocníků²⁵⁵ se objevil již v průběhu druhé poloviny 13. století v tzv. austrobavorské oblasti.²⁵⁶ Podle Petra Hlaváčka, který se kultem zabýval ve své habilitační práci, byla úcta ke Čtrnácti svatým Pomocníkům součástí christianizační strategie při vnitřní christianizaci střední Evropy. Měla jejich vyznavačům zajišťovat pomoc v nouzi. Postupně se za přispění mendikantských řádů kult začal šířit a definitivně se prosadil po údajných zjeveních Dítěte Ježíše a Čtrnácti sv. Pomocníků na území cisterciáckého opatství Langheim v Horních Francích na přelomu let 1445 a 1446.²⁵⁷ Na první pohled by se mohlo zdát, že Fictumové s kultem neměli prakticky nic společného, až na to, že se v rámci rozšíření po saských zemích dostal i do blízkosti jejich panství v Coburgu,²⁵⁸

²⁵² K dějinám města Kadaně doporučuji např. HLAVÁČEK, Petr, *Obrazy z kadaňských dějin*, Kadaň 2011. Zajímavá jsou i další díla od doc. Petra Hlaváčka s tematikou dějin města Kadaně.

²⁵³ ČELAKOVSKÝ, Jaromír, *Codex iuris municipalis III*, Praha 1948, s. 441, [cit. 20. ledna 2021], dostupné z: <https://sources.cms.flu.cas.cz/src/index.php?s=v&cat=12&bookid=119&page=465>.

²⁵⁴ SEDLÁČEK, *Opl Fictum*, Kartotéka Augusta Sedláčka, skříň A, řada A05, zásuvka A05B, lístek č. 73, [cit. 31. srpna 2021], dostupné z: <http://www.augustsedlacek.cz/apps/#search>.

²⁵⁵ Německy „*Vierzehnheiligen*“.

²⁵⁶ Tato oblast zahrnuje Bavorsko, Horní Falc, část Frank, Tyroly a rakouské země.

²⁵⁷ Více k problematice kultu: HLAVÁČEK, *Čtrnáct svatých Pomocníků. K pozdně středověké spiritualitě elit a její christocentrické dimenzi*.

²⁵⁸ Klášter Langheim se nachází asi 30 km jihovýchodně od Coburgu.

Vraťme se ale nyní do časů saské bratrské války, konkrétně na její závěr. Již výše je uvedeno, že určitá role v rámci mírových jednání připadla Markétě Habsburské, manželce kurfiřta Fridricha. Nejprve přesvědčovala oba bratry ke smíru, ale nedařilo se jí to. Vzhledem k její velké zbožnosti se v průběhu konfliktu vydala na místo zázraku do hornofranckého Vierzehnheiligen a modlila se za ukončení války. Jakmile byl stvrzen mír, přišla s nápadem, jak smír mezi bratry ještě více utužit. Měli nechat vystavět nové poutní místo Vierzehnheiligen v Durynsku. Po stvrzení mohučského arcibiskupa došlo k jeho založení. Hlavním fundátorem se stal Vilém III. K vysvěcení pak dochází v roce 1464. Tato zbožná fundace vznikla ve vsi Lützensdorf.²⁵⁹ Zde se již dostáváme k menší spojitosti s Fictumy. Ves Lützensdorf jim totiž patřila a po válce jim byla zkonfiskována. Materiál na stavbu byl vzat z fictumovského hradu Isserstedt. Durynská fundace měla představovat symbol pokání a smíření, jednak zdůraznit fictumovskou vlastizradu.²⁶⁰

Wettinští bratři si všímají, že ve stejné době, kdy oni budují své Vierzehnheiligen, vzniká ještě jedno poutní místo, a to v oblasti na severozápadě Čech, kde se usadili Fictumové. U Kadaně se začíná se stavbou kaple zasvěcené Čtrnácti svatým Pomocníkům. Otázka, kdo byl skutečným iniciátorem, je poměrně složitá. V úvahu připadá několik možností. Jednak rod Hasištejnských z Lobkovicz, kterým byla později udělena fundátorská práva a v roce 1469 hejtmanství nad městem. Jednak by se mohlo jednat i o město Kadaň. Nesmíme ale zapomenout na rod Fictumů, který by k tomu měl docela dobrý důvod.

Apel III. pochopitelně sledoval šíření kultu jako symbolu loajality k saské vládnoucí dynastii a výrazu nenávisti k Fictumům. Čistě teoreticky ho tak mohl napadnout promyšlený protitah. Založit vlastní kapli zasvěcenou stejnému kultu. Byl by to výraz jakési „fictumovské pravdy“, která by byla symbolem provokace naznačující polemiku, či dokonce případné odmítnutí oficiálního výsledku saské bratrské války. Vyjadřovala by vlastní fictumovské pojetí saských událostí ze 40. a 50. let 15. století. Jako určitá škodolibost by se pak jevilo i dřívější dokončení stavby a udělení odpustků pro kadaňskou poutní kapli, jež vznikla u cesty poblíž hradů Egerberga a Šumburka. Místo zvolené ke stavbě kaple se nacházelo nedaleko fictumovských majetků a nepřímou by tak mohlo tuto domněnku také potvrzovat.

²⁵⁹ Dnes součást Výmaru.

²⁶⁰ HLAVÁČEK, *Františkánský klášter v Kadani jako ohnisko kulturního a technologického transferu*, s. 52.

Petr Hlaváček se v závěru své teze o spojitosti Fictumů se vznikem kaple Čtrnácti sv. Pomocníků domnívá, že vznikla nejspíše v součinnosti Lobkowiczů, královského města Kadaně a zřejmě i Fictumů, kteří si v Kadani možná chtěli zřídit svou majetkovou základnu. Jejich doyen pak klidně mohl být i iniciátorem stavby kaple.²⁶¹ Fictumové sice v roce 1471 kadaňský prostor opouštějí, když prodávají důchod na měšť Lobkowiczům. Nadále ale finančně i umělecky podporují kadaňskou kapli, kterou si roku 1473 přebírají františkáni-observanti, a na jejímž místě začíná vznikat klášter (příloha 5). Pro fictumovskou angažovanost, ať už byla jakákoliv, pak hovoří především to, že si místo zvolili za jednu ze svých dvou nekropolí, přičemž ta druhá se nachází v Klášterci nad Ohří. Vedle toho na Fictumy odkazuje i kostelní výzdoba. Při této příležitosti nesmíme opomenout také vstup některých členů fictumovského rodu do služeb kláštera.

Bohužel to vše jsou jen dohady a domněnky, se kterými si můžeme zatím pouze pohrávat. Otázka vztahu Fictumů ke Kadani stále není dořešena, ale některá výše zmíněná fakta naznačují, že určitou roli zde sehrát museli. Což ostatně potvrzuje i barokní legenda o šlechtických bratrech nařčených z urážky majestátu. Jeden z nich měl být odsouzen k trestu smrti. Zázrakem svatých Pomocníků byli bratři zachráněni a trestů ušetřeni. Jako poděkování pak nechali bratři vystavět za hradbami města kapli zasvěcenou kultu Čtrnácti svatých Pomocníků.²⁶²

Po prodeji kadaňského důchodu se Apel III. z Fictumu pravděpodobně pohybuje v okolí pražského dvora. Můžeme se tedy domnívat, že Fictumové drželi nějaké majetky i v Praze či v jejím okolí, i když to není zatím nijak zdokumentované. Mohlo se jednat třeba o jeden dům, který buď sami vlastnili, nebo ho měli pouze v pronájmu. Roku 1472 je Apel povýšen z rytířského do panského stavu. Dle některých zdrojů se téhož roku měl stát rádcem bavorského knížete.²⁶³ Roku 1474 pak, 3 roky po smrti svého ochránce Jiřího z Poděbrad a Kunštátu, umírá. Zanechal po sobě výše zmíněné 4 syny a 1 dceru. Její jméno je bohužel neznámé. O 7 let dříve, v roce 1467, zemřel Apelův bratr Busso. Ottův slovník naučný uvádí, že po něm zůstali dva

²⁶¹ HLAVÁČEK, *Františkánský klášter v Kadani jako ohnisko kulturního a technologického transferu*, s. 54.

²⁶² HLAVÁČEK, *Františkánský klášter v Kadani jako ohnisko kulturního a technologického transferu*, s. 80–81

²⁶³ OTTO, *Fictum z Fictumu*, s. 166.

synové, Jetřich a Václav. Třetí z bratrů, Bernhard, umírá až v roce 1487.²⁶⁴ Díky špatnému stavu náhrobků v jejich dosud známých rodových nekropolích, tedy v Kadani a Klášterci nad Ohří, se zatím nepodařilo zjistit, kde by přesně mohli být pohřbeni.²⁶⁵ S velkou pravděpodobností ale můžeme místo jejich posledního odpočinku, pokud nebyli pohřbeni někde v zahraničí, na zmíněných místech předpokládat. Jen těžko si totiž lze představit převoz ostatků zpět do rodné země, vzhledem k tomu, že na ně bylo v Sasku pohlíženo jako na vlastizrádce.

Starost o celé české fictumovské dominium, které se střídavě ztenčuje a zase rozšiřuje, přebírají až do jejich vypuzení jejich potomci a ostatní příbuzní. Někteří členové rodu zažívají v následujících letech vzestup a dostávají se, po vzoru svých předků, do vysokých pozic na českém královském dvoře. Jako příklad můžeme uvést třeba syna Apela III. z Fictumu, Kryštofa. Ten se dostal do přízně krále Vladislava Jagellonského a stal se z něj dvorský maršálek.²⁶⁶

²⁶⁴ TRESP, *Das Fürstentreffen von Eger und die sächsisch-böhmischen Beziehungen um 1459*, s. 83.

²⁶⁵ Náhrobní kameny jsou z velké části ošlapané a nápisy na nich nečitelné.

²⁶⁶ OTTO, *Fictum z Fictumu*, s. 166.

Závěr

Šlechtický rod Fictumů má v českých dějinách významnější místo až v 16. století, nicméně poměrně zajímavý je i jejich příchod do Čech, kterému byla bakalářská práce věnována.

Starobylý rod Fictumů pocházel z Durynska. Výrazný vzestup tohoto rodu je spojený se službou na saském kurfiřtském dvoře, který od roku 1423 ovládali míšenští Wettinové. Asi nejvýznamněji se na ní z pozice hofmistra podílel doyen robelské rodové větve Apel III. z Fictumu a jeho bratři Busso III. a Bernhard. Bohužel se službou u kurfiřta Fridricha II. Dobromyslného a později u jeho bratra durynského lankraběte Viléma III. Chrabrého je spojen i jejich strmý pád, po němž byli robelští Fictumové nuceni své rodové statky opustit. Důvodem bylo především rozdmýchávání sporů mezi wettinskými bratry, čímž Fictumové zřejmě přispěli k vypuknutí saské bratrské války. S vyhnáním nepřímo souvisela i řada dalších oprávněných či neoprávněných obvinění, mezi jinými například z únosu synů Fridricha II. Dobromyslného.

Po nuceném odchodu ze své rodné země našli robelští Fictumové zastání u Jiřího z Poděbrad. Tehdejší zemský správce a budoucí český král jim slíbil ochranu a oni se na oplátku stali jeho věrnými podporovateli. Stejně jako většina ostatních původně saských rodů se robelští Fictumové usídlili v oblasti severozápadních Čech, konkrétně na hradech Šumburk a Egerberg a k nim náležejících panstvích, které převážně převzali jako formu dluhové splátky od dřívějších majitelů. Na hradech se věnovali stavebním úpravám a postupem času se jejich panství rozšiřovalo, ale i ztenčovalo. Společně s Fictumy se do Čech dostal i kult Čtrnácti sv. Pomocníků a je docela možné, že stáli u zrodu budoucího františkánského kláštera v Kadani.

Fictumovský příběh je třeba zároveň vnímat i na pozadí česko-saských vztahů, které byly poměrně dynamické, a mocenských strategií Jiřího z Poděbrad, jenž se snažil o navrácení původní slávy země Koruny české. Fictumové se poté, co získali v Českém království oporu, poměrně rychle etablovali mezi domácí šlechtou a zapojili se do politiky Jiřího z Poděbrad. K vzestupu jim pomohlo několik faktorů. V době, o které práce pojednávala, se jednalo především o náklonnost českého krále. Pro postup začali také využívat sňatkovou politiku, což je doložitelné na výběru partnerů z významnějších českých rodů. V době po příchodu do Čech připadla významná pozice opět Apelu III. z Fictumu, který ve funkci hofmistra společně se svými bratry požadoval navrácení saských rodových majetků. Jiří z Poděbrad využíval jejich požadavků k zastrašování saské strany při jednáních o sporných záležitostech v rámci česko-saských vztahů, které se českému králi podařilo zdárně urovnat. Uzavření fictumovského sporu

byl ale bohužel nucen přenechat svému nástupci, Vladislavu Jagellonskému. Fictumovské jméno bylo sice očištěno, nicméně potomci roßelských Fictumů, mezi nimiž najdeme opět několik významně postavených, zůstávají v Čechách a nadále spravují české panství až do doby stavovského povstání, kdy jsou po bitvě na Bílé hoře nuceni českou zemi opustit.

Jak vlastně hodnotit Apela, Bussa a Bernharda z roßelské rodové větve fictumovského rodu? Je poměrně složité se na tuto „první českou generaci“ dívat nestranně. Všichni tři samozřejmě oddaně sloužili svým pánům, ať už se jednalo o Fridricha II., Viléma III., či později Jiřího z Poděbrad. Svou úlohu na saském kurfiřtském dvoře zřejmě nezvládli, respektive se až příliš soustředili na vlastní prospěch. Nakonec byli označeni za hlavní viníky bratrské roztržky. Do jaké míry šlo o skutečného viníka, je otázkou. V každém případě získali cejch vlastizrádců a jakékoli zásluhy, dosažené v oddané službě, byly zapomenuty. Tímto prizmatem na ně alespoň pohlíží německá i česká literatura.

Jednostranný a převážně negativní pohled na roßelské Fictumy poté otevírá prostor pro hlubší bádání. Nové poznatky by snad mohly, vedle importu kultu Čtrnácti sv. Pomocníků do Čech a domněnky zapojení Fictumů při vzniku kadaňského poutního místa, přinést trochu pozitivnější názor na členy roßelské větve původně durynského šlechtického rodu Fictumů. Zároveň je potřeba bádát v českém fictumovském příběhu dál, postupně pokrýt i novověké období tohoto rodu a následně propojit s jejich středověkými dějinami do samostatné publikace, která by se stala dalším střípkem do mozaiky bádání o méně známých českých šlechtických rodech.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

ČELAKOVSKÝ, Jaromír, *Codex iuris municipalis III*, Praha 1948, s. 441, [cit. 20. ledna 2021], dostupné z:

<https://sources.cms.flu.cas.cz/src/index.php?s=v&cat=12&bookid=119&page=465>.

Národní archiv, *Archiv Koruny české 06 (1438–1526)*, s. 37–38, [cit. 21. srpna 2021], dostupné z: <https://sources.cms.flu.cas.cz/src/index.php?s=v&cat=26&bookid=1121&page=37>.

Národní archiv, *Archiv Koruny české 06 (1438–1526)*, s. 38–39, [cit. 21. srpna 2021], dostupné z: <https://sources.cms.flu.cas.cz/src/index.php?s=v&cat=26&bookid=1121&page=38>.

PALACKÝ, *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, svazek 04*, s. 454, [cit. 31. července 2021], dostupné z:

<https://sources.cms.flu.cas.cz/src/index.php?s=v&cat=10&bookid=795&page=454>.

PALACKÝ, František, *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské, svazek 04*, Praha 1846, s. 424–432, [cit. 31. července 2021], dostupné z: <https://sources.cms.flu.cas.cz/src/index.php?s=v&cat=10&bookid=795&page=424>.

SEDLÁČEK, August, *Opl Fictum*, Kartotéka Augusta Sedláčka, skříň A, řada A05, zásuvka A05B, lístek č. 67, [cit. 31. srpna 2021], dostupné z: <http://www.augustsedlacek.cz/apps/#search>.

SEDLÁČEK, *Opl Fictum*, Kartotéka Augusta Sedláčka, skříň A, řada A05, zásuvka A05B, lístek č. 73, [cit. 31. srpna 2021], dostupné z: <http://www.augustsedlacek.cz/apps/#search>.

Literatura

BINTEROVÁ, Zdeňka, *Perštejn a okolí*, Chomutov 1999.

BINTEROVÁ, Zdeňka, *Pobělohorské konfiskace na Chomutovsku*, in: Památky, příroda, život. Vlastivědný čtvrtletník Chomutovska 27, č. 4, Chomutov 1995, s. 123–125.

BOBKOVÁ, Lenka, *Cizí šlechta usazená v severních Čechách do poloviny 17. století*, in: BOBKOVÁ, Lenka (ed.), *Život na šlechtickém sídle v 16.-18. století = Das Alltagsleben auf dem Adelsitz im 16. bis 18. Jahrhundert*. Sborník příspěvků z konference na Pedagogické fakultě UJEP v Ústí nad Labem 30.-31. října 1991, Ústí nad Labem 1992, s. 99–113.

BOBKOVÁ, Lenka, *Sasko v teritoriální politice českých králů do roku 1459*, in: KAISEROVÁ, Kristina (ed.), *Čechy a Sasko v proměnách dějin*. Sborník příspěvků konference, která se konala 10.-11.11. 1992 v Ústí nad Labem. Ústí nad Labem 1993., s. 49–67.

BRUNNER, Sabine, *Beziehungen zwischen Böhmen dem Egerland und dem Vogtland vom Mittelalter bis zur frühen Neuzeit*, in: KAISEROVÁ, Kristina (ed.), *Čechy a Sasko v proměnách dějin*. Sborník příspěvků konference, která se konala 10.-11.11. 1992 v Ústí nad Labem, Ústí nad Labem 1993., s. 75–88.

ČERNÁ, Eva, VELÍMSKÝ, Tomáš, *Česko-saské kontakty a problematika středověkých cest přes Krušné hory a Děčínské stěny*, in: KAISEROVÁ, Kristina (ed.), *Čechy a Sasko v proměnách dějin. Sborník příspěvků konference, která se konala 10.-11.11. 1992 v Ústí nad Labem, Ústí nad Labem 1993.*, s. 359–372.

ČORNEJ, Petr, BARTLOVÁ, Milena, *Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. 6., 1437-1526*, Praha 2007.

EMIG, Joachim, *Der Altenburger Prinzenraub 1455. Strukturen und Mentalitäten eines spatmittelalterlichen Konflikts*, Beucha 2008.

GAVENDA, Lukáš, *Náhrobní kameny pánů z Fictumu v Kadani a Klášterci nad Ohří*, in: HRUBÁ, Michaela, HRUBÝ, Petr (ed.), *Renesanční sochařství a malířství v severozápadních Čechách. Sborník příspěvků z kolokvia konaného v Muzeu města Ústí nad Labem ve dnech 25.-26. listopadu 1999, Ústí nad Labem 2001* s. 249–266.

GROSS, Reiner, *Geschichte Sachsens*, Leipzig 2002.

HLAVÁČEK, Petr, *Čtrnáct svatých Pomocníků: k pozdně středověké spiritualitě elit a její christocentrické dimenzi*, Praha 2014.

HLAVÁČEK, Petr, *Františkánský klášter v Kadani jako ohnisko kulturního a technologického transferu*, Kadaň, 2018.

JANČÁREK, Petr, *Česko – saská hranice v Krušných horách do třicetileté války*, in: KAISEROVÁ, Kristina (ed.), *Čechy a Sasko v proměnách dějin. Sborník příspěvků konference, která se konala 10.-11.11. 1992 v Ústí nad Labem, Ústí nad Labem 1993.*, s. 133–140.

KUTHAN, Jiří, *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců. Díl první, Král a šlechta*, Praha 2010.

MADĚRA, Ferdinand, *Heraldické procházky Kadani. [Část 6.] Kostel P. Marie a Čtrnácti sv. Pomocníků při františkánském klášteře v Kadani*, in: *Památky, příroda, život. Vlastivědný čtvrtletník Chomutovska*, roč. 32, č. 1, Chomutov 2001, s. 6–12.

MADĚRA, Ferdinand, *K některým heraldickým památkám v Chomutově. 8. pokračování*, in: *Památky, příroda, život. Vlastivědný čtvrtletník Chomutovska* roč. 30, č. 1, Chomutov 1998, s. 9–16.

OTTO, Jan, *Fictum z Fictumu* in: *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Díl 9.*, Praha 1895.

ROGGE, Jörg, *Die Wettiner. Aufstieg einer Dynastie im Mittelalter*, Ostfildern 2005.

ROGGE, Jörg, *Herrschaftsweitergabe, Konfliktregelung und Familienorganisation im fürstlichen Hochadel. Das Beispiel der Wettiner von der Mitte des 13. bis zum Beginn des 16. Jahrhunderts*, Stuttgart 2002.

ŘEZNÍK, Miloš, *Sasko*, Praha 2005.

SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze Království českého. Díl XIV. Litoměřicko a Žatecko*, Praha 1923.

STREICH, Brigitte, *Zwischen Reiseherrschaft und Residenzbildung: der wettinische Hof im späten Mittelalter*, Köln 1989.

THIEME, André, *Eger 1459. Fürstentreffen zwischen Sachsen, Böhmen und ihren Nachbarn. Dynastische Politik, fürstliche Repräsentation und kulturelle Verflechtung = Cheb 1459. Setkání panovníků Saska, Čech a jejich sousedů. Dynastická politika, panovnická reprezentace a kulturní vazby*, Döbel 2011.

ÚLOVEC, Jiří, *Zaniklá tvrz a zámek Felixburk (I., II. část)*, in: Památky, příroda, život. Vlastivědný čtvrtletník Chomutovska a Kadaňska roč. 39, č. 1, 2, Chomutov 2007, s. 10–32 + desky; 19–32 + desky.

URBÁNEK, Rudolf, *České dějiny. Dílu III. Část 1. Věk Poděbradský I.*, Praha 1915.

URBÁNEK, Rudolf, *České dějiny. Dílu III. Část 2. Věk Poděbradský II.*, Praha 1918.

URBÁNEK, Rudolf, *České dějiny. Dílu III. Část 3. Věk Poděbradský III.*, Praha 1930.

URBÁNEK, Rudolf, *České dějiny. Dílu III. Část 4. Věk Poděbradský IV.*, Praha 1962.

URBÁNEK, Rudolf, *Dvě studie o době poděbradské*, Brno 1929.

VELÍMSKÝ, Tomáš, *Česko-saská hranice a její vývoj do chebské mírové smlouvy v roce 1459*, in: NĚMEČKOVÁ, Eva, VELÍMSKÝ, Tomáš, KAISEROVÁ, Kristina (ed.), *Region na hranici, Ústí nad Labem 2015*, s. 13–32.

VELÍMSKÝ, Tomáš, *Hmotné, kulturní a ideové transfery přes česko-saskou hranici v raném a vrcholném středověku*, in: NĚMEČKOVÁ, Eva, VELÍMSKÝ, Tomáš, KAISEROVÁ, Kristina (ed.), *Region na hranici, Ústí nad Labem 2015*, s. 33–59.

VESELÝ, Jiří, *Obnova zahraničních lén české koruny za Jiříka z Poděbrad*, in: *Právněhistorické studie sv. 8*, Praha 1962, s. 261–279.

ZÁBRANSKÝ, Vilém, *Česko-saská hranice a její mapování v raném novověku*, in: NĚMEČKOVÁ, Eva, VELÍMSKÝ, Tomáš, KAISEROVÁ, Kristina (ed.), *Region na hranici, Ústí nad Labem 2015*, s. 61–74.

Internetové zdroje

Apel Vitzthum der Ältere zu Roßla, De-academic.com [online]. [cit. 14. ledna 2022], dostupné z: <https://de-academic.com/dic.nsf/dewiki/90842>.

Apel Vitzthum der Ältere zu Roßla, Wikipedia: the free encyclopedia [online], San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 16. ledna 2022], dostupné z: https://de.wikipedia.org/wiki/Apel_Vitzthum_der_%C3%84ltere_zu_Ro%C3%9Fla

Sächsischer Bruderkrieg, Wikipedia: the free encyclopedia [online], San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, [cit. 17. listopadu 2021], dostupné z: https://de.wikipedia.org/wiki/S%C3%A4chsischer_Bruderkrieg.

Soester Fehde, Wikipedia: the free encyclopedia [online], San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-, [cit. 10. března 2022], dostupné z: https://de.wikipedia.org/wiki/Soester_Fehde

Vitzthum (Adelsgeschlecht), De-academic.com [online]. [cit. 14. ledna 2022], dostupné z: <https://de-academic.com/dic.nsf/dewiki/1469767>.

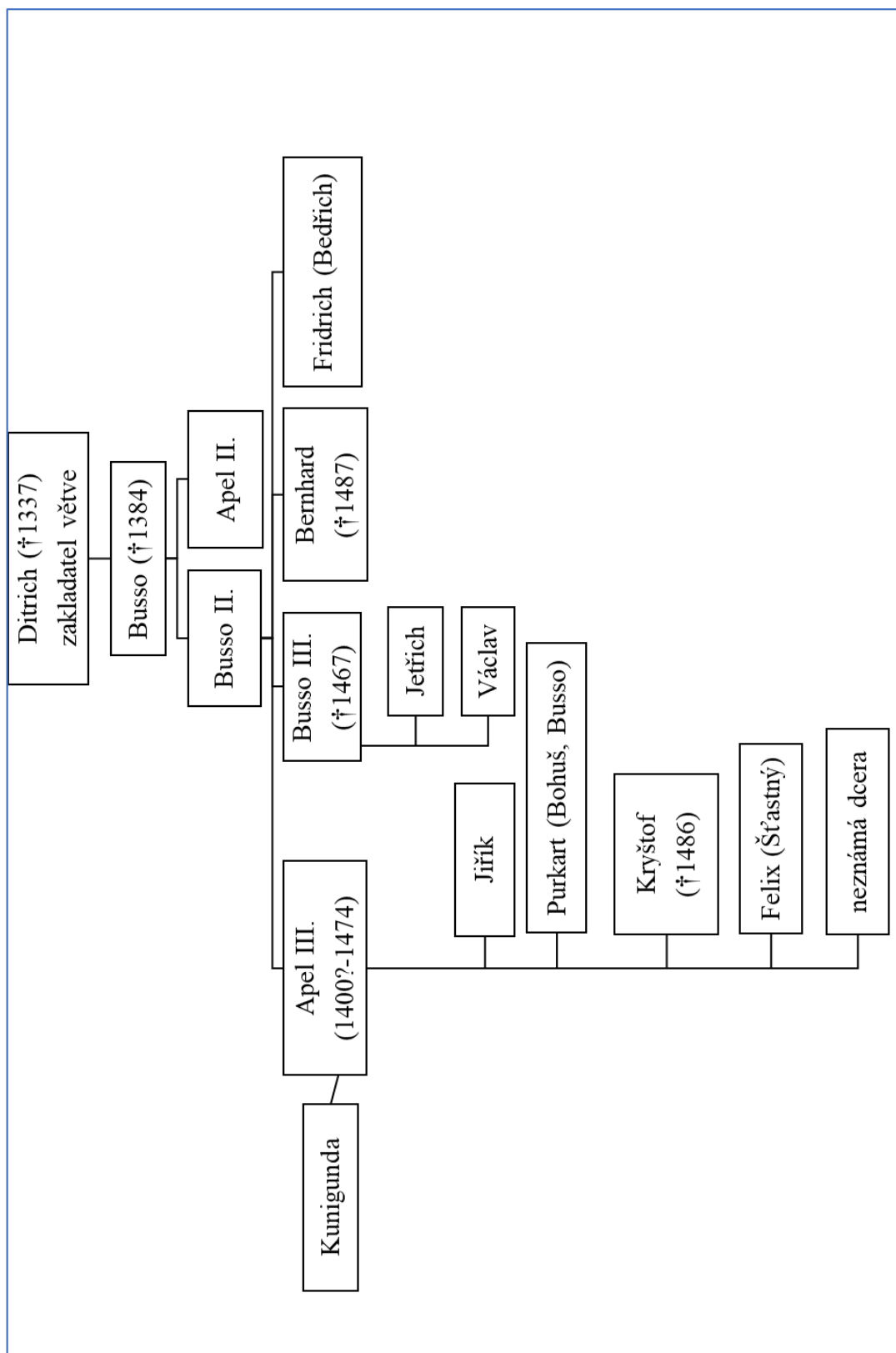
Vitzthum (Adelsgeschlecht), Wikipedia: the free encyclopedia [online], San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 17. listopadu 2021], dostupné z: [https://de.wikipedia.org/wiki/Vitzthum_\(Adelsgeschlecht\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Vitzthum_(Adelsgeschlecht)).

Seznam příloh

Příloha 1 – Schematický rodokmen roßelské rodové větve.....	I
Příloha 2 – Rodové erby	II
Příloha 3 – Šumburk	III
Příloha 4 – Egerberg	IV
Příloha 5 – Františkánský klášter s kostelem Čtrnácti sv. Pomocníků	V

Přílohy

Příloha 1 – Schematický rodokmen roßelské rodové větve

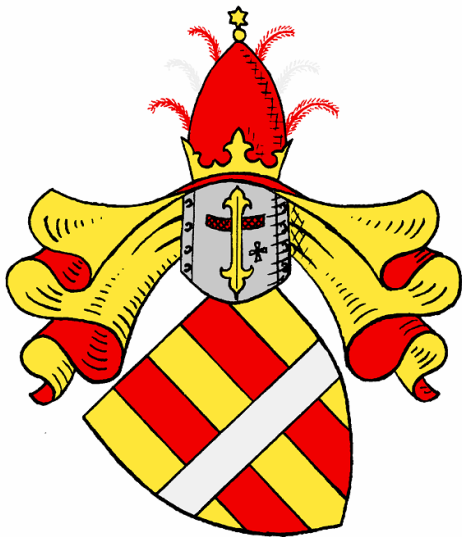

Příloha 2 – Rodové erby

Erb Fictumů z Apoldy. Převzato z:

https://cs.wikipedia.org/wiki/Fictumov%C3%A9#/media/Soubor:Apolda_Vitzthum.jpg,
(online), [cit. 21. dubna 2022], autor: Siebmacher wappenbuch.

Erb Fictumů z Eckstädtu. Převzato z:

[https://de.wikipedia.org/wiki/Vitzthum_\(Adelsgeschlecht\)#/media/Datei:Vitzthum-Wappen.png](https://de.wikipedia.org/wiki/Vitzthum_(Adelsgeschlecht)#/media/Datei:Vitzthum-Wappen.png), (online), [cit. 21. dubna 2022], autor: unbekannt - GHdA Band 134, 2004, Adelslexikon.

Příloha 3 – Šumburk

Letecký pohled na Šumburk. Převzato z: <https://www.hrady.cz/hrad-sumburk/galerico/54442#images-1>, (online), [cit. 21. dubna 2022], autor: Jiří Čížek.

Příloha 4 – Egerberg

Letecký pohled na Egerberg. Převzato z: <https://www.hrady.cz/hrad-egerberg/galerie/86981#images-3>, (online), [cit. 21. dubna 2022], autor: Radovan Smokoň.

Příloha 5 – Františkánský klášter s kostelem Čtrnácti sv. Pomocníků

Františkánský klášter v Kadani. Převzato z:

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kada%C5%88,_franti%C5%A1k%C3%A1nsk%C3%BD_kl%C3%A1%C5%A1ter_\(2\).JPG](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kada%C5%88,_franti%C5%A1k%C3%A1nsk%C3%BD_kl%C3%A1%C5%A1ter_(2).JPG), (online), [cit. 21. dubna 2022], autor: Palickap.

Kostel Čtrnácti sv. Pomocníků – interiér. Převzato z: <https://www.klaster-kadan.cz/detail-fotogalerie/4/frantiskansky-klaster---interier>, (online), [cit. 21. dubna 2022], autor: Ladislav Renner.